

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 5 listopada 2025 r.

Poz. 7783

Podpisany przez:

Karina Ewa Wiśniewska

Data: 05.11.2025 14:01:44

UCHWAŁA NR XX/158/2025 RADY MIEJSKIEJ W ZANIEMYŚLU

z dnia 27 października 2025 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Zaniemyśl na lata 2025-2028"

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) Rada Miejska w Zaniemyślu, po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Zaniemyśl na lata 2025-2028", stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

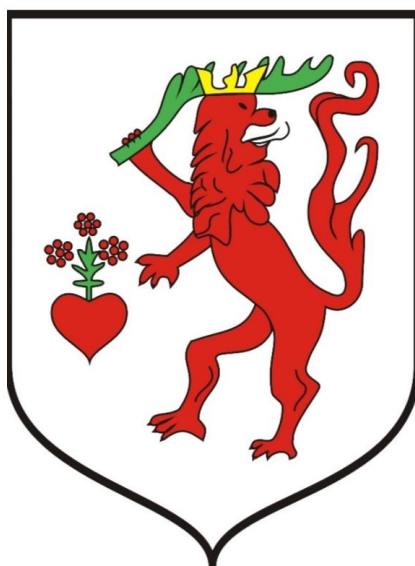
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Zaniemyśl.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

§ 4. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
(-) Michał Maliński
(dokument podpisany elektronicznie)

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY ZANIEMYŚL
NA LATA 2025–2028**

**ZANIEMYŚL
2025**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	5
1.1. Charakterystyka i zarys historii gminy	5
1.2. Postanowienia ogólne	19
1.3. Cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	20
1.4. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	21
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	27
2.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie kraju	27
2.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022	27
2.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	28
2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	21
2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	29
2.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024	31
2.2.4. Audyt Krajobrazowy Województwa Wielkopolskiego	34
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy	38
3.1. Obiekty zabytkowe, nieruchome wpisane do rejestru zabytków	44
3.2. Obiekty z terenu gminy Zaniemyśl znajdujące się w ewidencji zabytków	45
3.3. Wykaz najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy	49
3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków	50
3.4.1. Historyczne założenie urbanistyczne	51
3.4.2. Spis zabytkowych parków na terenie gminy	52
3.4.3. Spis zabytkowych cmentarzy na terenie gminy	53
3.5. Zabytki archeologiczne	54
3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy	54
3.5.2. Stanowiska o własnej formie krajobrazowej z terenu	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

gminy.	54
3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków łącznie z funkcją oraz analizą chronologiczną	55
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego	59
4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków	59
4.2. Uwarunkowania wynikające ze Strategii rozwoju gminy Zaniemyśl 2030 +.	61
4.3. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zaniemyśl (Uwarunkowania oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego)	64
4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	71
4.5. Uwarunkowania wynikające z uchwały Rady Miejskiej w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Zaniemyśl	77
4.6. Uwarunkowania wynikające z Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Zaniemyśl.	78
4.7. Uwarunkowania wynikające ze sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Zaniemyśl na lata 2020-2023	80
4.8. Uwarunkowania wynikające ze Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Zaniemyśl.	81
5. Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Zaniemyśl	83
5.1. Wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	83
5.2. Wynikające ze Strategii rozwoju gminy Zaniemyśl 2030 +.	83
5.3. Uwarunkowania wynikające ze Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Zaniemyśl	83

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	84
6.1. Podstawowe kierunki działań	86
6.1.1. Gminna ewidencja zabytków	86
6.1.2. Gminna ewidencja stanowisk archeologicznych	86
6.1.3. Inwentaryzacja zabytków tzw. „małej architektury”	87
6.1.4. Rewitalizacja obiektów zabytkowych	87
6.1.5. Ścieżki i szlaki turystyczno-edukacyjne	88
6.1.6. Edukacja i promocja zabytków miasta i gminy Zaniemyśl	88
6.1.7. Opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami Pamięci narodowej	89
6.1.8. Kontakty z właścicielami obiektów zabytkowych	89
6.1.9. Nadzory nad potencjalnymi inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Gminę	89
6.1.10 Aktualizacja Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	89
6.2. Terminarz realizacji oraz środki finansowania.	91
7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	94
8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami	95
9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	96

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

1. Wstęp**1.1. Charakterystyka i zarys historii gminy**

Gmina miejsko-wiejska Zaniemyśl, należąca do powiatu średzkiego, jedna z 226 gmin województwa, położona jest w centrum Wielkopolski, w zachodniej części powiatu średzkiego, na południowy- wschód od miasta Poznania i aglomeracji poznańskiej. Gmina od zachodu graniczy z gminą Kórnik (powiat poznański) i gminą Śrem (powiat śremski), od południa z gminą Książ Wielkopolski (powiat śremski), od wschodu z gminą Krzykosy (powiat średzki), a od północnego- wschodu i północy z gminą Środa Wielkopolska (powiat loco). Przez gminę przebiega droga wojewódzka nr 432 łącząca Śrem przez Środę Wielkopolską z Wrześnią. Miasto Zaniemyśl ma także połączenie linią kolei wąskotorowej ze Środą Wielkopolską. Gminę Zaniemyśl zaliczyć można do gmin średniej wielkości. Jej powierzchnia wynosi 106,8 km², w tym grunty orne zajmują 59,4 km² (55,5 %), lasy 26,5 km² (24,8 %), łąki i pastwiska 9,6 km² (9,0 %), a pozostałe tereny 11,3 km² (10,6 %). Samo miasto Zaniemyśl ma powierzchnię 4,66 km². Według stanu z końca 2024 roku gminę zamieszkuje około 6,7 tysiąca mieszkańców, w tym miasto blisko 2,6 tysiąca mieszkańców. Sieć osadniczą gminy tworzy 36 miejscowości podzielonych na 18 obrębów, a w tym miasto Zaniemyśl- ośrodek miejsko-gminny oraz wsie (przysiółki): Bożydar, Brzostek, Czarnotki, Jaszkowo, Jezioro Wielkie, Kępa Wielka (Dębice, Kępa Mała, Konstantynowo, Potachy), Luboniec (Luboniec Huby), Lubonieczek (Majdany), Łękno (Doliwiec Leśny, Jeziorskie Huby, Jezioro Małe, Polesie, Zofiówka), Mądre, Pigłowice (Pigłowieckie Huby), Płaczki, Polwica (Dobroczyń, Polwica-Huby), Śnieciska (Śnieciska Huby), Winna, Wyszakowo (Ludwikowo, Wyszakowskie Huby), Zwola.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski Jerzego Kondrackiego obszar gminy Zaniemyśl należy do makroregionów Pojezierza Wielkopolskiego i mezoregionu Równiny Wrzesińskiej oraz Pradoliny Warciańsko-Odrzańskiej, mezoregionu Kotliny Śremskiej (Kondracki 2000). Północną część Równiny Wrzesińskiej charakteryzuje krajobraz wysoczyzny morenowej płaskiej i falistej, o wysokości bezwzględnej 75,0 – 83,0 m n.p.m., natomiast jej południowo- zachodni kraniec, nazywany również Równiną Średzką, charakteryzuje występowanie długiej rynny jezior kórnickich, z 8 jeziorami polodowcowymi, z których położone na terenie gminy Jezioro Raczyńskie w Zaniemyślu i Zwoli jest jednym z dwóch największych. Rynna jeziorna wcina się na głębokość kilkunastu metrów w powierzchnię wysoczyzny, natomiast leżący na południu gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

fragment Pradoliny ma przebieg wschód - zachód, a Warta wcina się w dno doliny średnio na ok. 30 m. Rozległą pradolinę urozmaicają tereny zalewowe i nadzalewowe (częściowo zwydmione) oraz fragmenty łągów nadwarciańskich z licznymi starorzeczami. Najwyższym punktem na terenie gminy jest Łysa Góra – 106,0 m n.p.m., natomiast najniższy punkt – 61,7 m n.p.m. zlokalizowany jest nad rzeką Wartą w Zwoli.

Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenie gminy pochodzą z początków holocenu, ze środkowej epoki kamienia, z okresu nazywanego mezolitem. Na obszarze dzisiejszego Wyszakowa znaleziono pozostałości obozowiska ludności mezołitycznej, trudniącej się łowiectwem i zbieractwem oraz wytwarzaniem narzędzi z krzemienia, kości, rogów i drewna, zamieszkującej obszary Niżu Polskiego (około 8000-4500 lat p.n.e.). Być może ślady osadnictwa z tego samego okresu, lub z młodszej epoki kamienia nazywanej neolitem, w postaci narzędzi kamiennych odnaleziono także w Winnej, Łęknie, w Czarnotkach i Mądrzem. Pozostałości osad społeczności neolitycznych zamieszkujących tereny dzisiejszej gminy, w postaci wytworów krzemienianych i narzędzi kamiennych oraz ceramiki naczyniowej, odkryto w kilku miejscowościach. W Jaszkanie, Winnej, Śnieciskach, Pigłowicach, Mądrzem, Czarnotkach, Zaniemyślu i Kępie natrafiono na pozostałości osad kultury pucharów lejkowatych, a w Kępie i Wyszakowie prawdopodobnie pozostałości osadnictwa kultury amfor kulistych. Na terenie Winnej znaleziono także prawdopodobny ślad pobytu ludności kultury ceramiki sznurowej, a m. in. w Śnieciskach, Płaczkach, Pigłowicach, Polwicy, Łęknie, Wyszakowie, Mądrzem pozostałości osadnictwa z przełomu neolitu i wczesnej epoki brązu. Społeczności kultur neolitycznych oraz wczesnej epoki brązu (4500-1300 lat p.n.e.) prowadziły bardziej osiadły tryb życia i zajmowały się przede wszystkim hodowlą zwierząt i uprawą ziemi. Nadal wytwarzały narzędzia z krzemienia i kamienia oraz ceramikę naczyniową. Szczególnie intensywne osadnictwo na terenie gminy pochodzi z młodszych okresów epoki brązu (1300-700 lat p.n.e.) i wczesnej epoki żelaza (700-400 lat p.n.e.-okres halsztacki i 400-150-okres lateński), kiedy to Wielkopolskę zamieszkiwały społeczności kultur łużyckiej, pomorskiej oraz grobów podkloszowych. Ślady osadnictwa z tego okresu znaleziono na terenie wszystkich miejscowości leżących na obszarze gminy. Przykładem tu mogą być osady ludności kultury łużyckiej w Zaniemyślu, Śnieciskach, Polwicy, Łęknie, Brzostku, Wyszakowie, cmentarzyska tej kultury w Zaniemyślu, Zwoli, Wyszakowie, osady kultury

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

pomorskiej w Winnej, Śnieciskach, Polwicy oraz cmentarzyska ludności tej kultury w Zwoli. Powszechnym zwyczajem tych trudniących się uprawą roślin i hodowlą zwierząt społeczności było palenie ciał zmarłych na stosach i składanie przepalonych kości do glinianych naczyń (popielnic), a następnie grzebanie ich na płaskich cmentarzyskach, bądź w późniejszym okresie, w grobach mających formę kamiennych skrzyń. Epoka żelaza charakteryzowała się również pojawieniem grodów obronnych oraz udoskonalonej broni. Kolejnymi mieszkańcami terenów dzisiejszej gminy były społeczności kultury przeworskiej, które zajmowały Wielkopolskę w okresie wpływów rzymskich (około 150 lat p.n.e. - 500 r. n.e.). Ślady intensywnego osadnictwa z tego czasu znaleziono niemal we wszystkich miejscowościach na terenie gminy, czego przykładem mogą być osady w Bożydarze, Kępie, Czarnotkach, Mądrem, Pigłowicach Wyszakowie i Jeziorach Wielkich oraz cmentarzyska popielnicowe w Polwicy i Łęknie. Kolejne reliktów intensywnego osadnictwa na terenie gminy Zaniemyśl pochodzą z okresu średniowiecza oraz czasów nowożytnych. Prawdopodobnie już w VII wieku tereny dzisiejszej gminy leżały na obszarach zajmowanych przez Polan. W tym czasie wspólnoty rodowe (podstawowe jednostki organizacji społecznej) skupiały się w większe związki-plemiona. Podstawą obrony terytorium zajmowanego przez plemię były grody obronne. W okresie formowania się państwa Polskiego, w X wieku i czasach wczesnopiastowskich podstawowym związkiem terytorialno-sąsiedzkim były tzw. opola, które w XII wieku stały się jednostkami administracyjnymi z przynależnymi wsiami. Najważniejszą część opola stanowiła ufortyfikowana osada nazywana czołem, w której odbywały się wiece. Zaniemyśl, czyli najstarsza część dzisiejszego Zaniemyśla była czołem opola wczesnośredniowiecznego. Terenu tego opola bronił silny gród typu pierścienicowego nad rzeką Maskawą. Na terenie dzisiejszej gminy zachowały się grody w Kępie oraz Łęknie. Intensywne ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego, w postaci osad i cmentarzysk odnotowane są na terenie całej gminy. W późniejszym okresie opola zostały zastąpione innymi jednostkami podziału terytorialnego gminami (miejskimi bądź wiejskimi), składającymi się z jednej lub kilku wsi. Okres od XIII-XV wieku, to czas lokacji większości istniejących do dziś z terenu dzisiejszej gminy Zaniemyśl. Wiek XVI przyniósł na terenie całego kraju rozwój gospodarki oparty na folwarkach pańszczyźnianych zajmujących się hodowlą zwierząt i uprawą zbóż.

Dzieje Gminy powiązane są ściśle z historią miasta **Zaniemyśla** jako głównego ośrodka usługowo – administracyjnego. Dzisiejsze miasto Zaniemyśl składa się z dwóch,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

pierwotnie odrębnych organizmów przestrzennych, tj. wsi Niezamyśl o metryce średniowiecznej i lokowanego na północ od niej w 1742 roku miasta, Zaniemyśla, które połączyły się w jedną miejscowość w 2 połowie XIX wieku, pod wspólną nazwą tego drugiego ośrodka. W połowie XII wieku okolice Zaniemyśla i Śrem należały do rodu Doliwów, których główne siedziby stanowiły Kępa i Niezamyśl. Wieś Niezamyśl została założona u zbiegu starych szlaków handlowych i strategicznych z Poznania przez Kórnik, Bnin i Śrem do Wrocławia oraz z Głogowa, przez Śrem, Środę i Giecz do Gniezna. Funkcjonowało tu zapewne połączenie drogowe między kasztelaniami bnińską i książką. Od kasztelani książkiej szlak wiódł dalej przez Jarocin i Pleszew do Kalisza. W latach 1225-1241 okoliczne dobra należały do komesa Bronisza, założyciela klasztoru cystersów w Paradyżu (Gościkowie), któremu to nadał on szereg wsi leżących pomiędzy Niezamyślem a Książem. W dokumencie tym, w 1239 roku po raz pierwszy pojawia się nazwa miejscowego proboszcza Damiana (*Damianus plebanus in Nisamisle*). W 1331 roku Niezamyśl został spalony w trakcie najazdu krzyżackiego, a okolica była areną starcia pomiędzy wojskami Władysława Łokietka a zakonnikami. Pod koniec XIV wieku Niezamyśl „był jakoby miastem” o czym świadczyć może fakt występowania wójta oraz dokumenty procesowe pomiędzy mieszczaninem niezamyskim a dziedzicem Chociczy. Miejscowości tej nie było jednak w spisie miast wielkopolskich z 1458 roku. W źródłach XV wiekowych pojawia się kilku Doliwów piszących się z Niezamyśla. W tym czasie powstaje folwark pańszczyźniany. W XVI wieku Niezamyśl należał do Zadorskich, Wrzesińskich, Borkowskich i Roszkowskich, a w 1 poł. XVII wieku do Grzymułtowskich, Trąpczyńskich i Tyczyńskich. W 1679 roku dobra niezamyskie nabył od Swiniarskich Hieronim Łódzia Poniński. Od XV w do blisko połowy XVIII wieku Niezamyśl pozostawał typową wsią folwarczną gospodarki pańszczyźnianej. Osadnictwo w tej części dzisiejszego Zaniemyśla rozwijało się w układzie owalnicowym, wzdłuż drogi powstałej z rozwidlenia szlaku poznańsko- wrocławskiego w drogę prowadzącą do Kępy Wielkiej i Książa (ulica Raczyńskiego). Ważnym elementem w układzie był kościół parafialny wzmiankowany już w XIII wieku, zlokalizowany pierwotnie na terenie dzisiejszego ogrodu proboszczowskiego, stojący zapewne nieco na uboczu w stosunku do drogi, nieopodal jeziora. W 2 ćw. XVIII wieku, staraniem Mateusza Łódzia Ponińskiego, król August III, zezwolił na założenie nowego miasta na północ od Niezamyśla o nazwie Zaniemyśl. Akt lokacyjny pochodził z 21 maja 1742 roku. Zaniemyśl wkrótce stał się znaczącym ośrodkiem rzemieślniczym i handlowym. Kolejny właściciel Zaniemyśla,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Kalkist Łódzia Poniński, sprowadził do miasta niemieckich sukienników, a także oddał w uprawę okoliczne ziemie, niemieckim chłopom. Prawdopodobnie taka sama była geneza społeczności żydowskiej w Zaniemyślu. Pod koniec XVIII wieku działały tu cechy: ogólny, krawców, garncarzy, a później młynarzy. Według sporządzonej na zarządzenie władz pruskich w latach 1793-1794 kwerendy z opisem miast (tzw. Indagandą), Zaniemyśl był małym otwartym miasteczkiem, zamieszkiwanym przez 745 mieszkańców, trudniących się głównie gorzelnictwem (15 gorzelników), tkactwem (39 tkaczy) i młynarstwem (10 młynarzy). Wśród innych zawodów było m.in. 14 piekarzy, 2 bednarzy, 1 farbiarz, 9 rzeźników, 1 szklarz, 2 kowali i płatnerzy, 2 kapeluszników, 2 kuśnierzy, murarz, ślusarz, 10 krawców, 6 stelmachów, 3 stolarzy, 3 kupców, 1 szynkarz gorzałki, karczmarz, akuszerka, muzyk, 2 organistów i stróż nocny. W mieście odbywało się 6 jarmarków oraz 2 razy w tygodniu targ. W ciągu kolejnych 100 lat liczba mieszkańców uległa podwojeniu.

W 1782 roku, dobra zaniemyskie od Łódzia Ponińskich nabył Tadeusz Jaraczewski, a po którym w 1796 roku dziedziczył jego syn Józef Jaraczewski. Na mocy układu separacyjno-regulacyjnego z 1827 roku część dóbr zaniemyskich przejął hrabia Heliodor Skórzewski. W 1849 roku majątność przeszła w ręce Ofelii ze Skórzewskich Potulickiej i jej męża Józefa Potulickiego. Następnym właścicielem majątku dóbr zaniemyskich był hrabia Zygmunt Czarnecki z Ruska. Jego syn Józef w 1887 roku odsprzedał ich część znanemu hakatyście Hermanowi Kennemannowi z Kłęki. Po nim, około 1896 roku właścicielką dóbr została jego córka Hedwig Jouanne. W rękach rodziny Jouanne dobra zaniemyskie pozostały do 1945 roku. Wyjątkiem wobec wspomnianych przemian własnościowych była położona na tutejszym jeziorze wyspa nazywana Kępą Zaniemyską, którą w akcie darowizny w dniu 1 października 1815 roku przekazał przyjacielowi Edwardowi Raczyńskiemu, Józef Jaraczewski. Od tego czasu wyspę nazwano imieniem Edwarda. Z inicjatywy Raczyńskiego, między 1817 a 1819 rokiem postawiono tam modrzewiowy dom, wzorowany na alpejskiej architekturze mieszkalno- gospodarczej. Raczyński utrzymywał naturalny charakter wyspy tylko nieznacznie go modyfikując. Po tragicznej samobójczej śmierci Edwarda w dniu 25 stycznia 1845 roku, wyspa powróciła do ówczesnych właścicieli dóbr Skórzewskich.

Ważnym wydarzeniem w dziejach miasta była budowa kolei wąskotorowej łączącej Zaniemyśl z Środą Wielkopolską. W roku 1892, gdy rząd pruski wprowadził w życie ustawę o kolejach lokalnych, która wsparła lokalne inicjatywy związane z budową

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

małych linii kolejowych. W 1898 roku z inicjatywy właścicieli podpoznańskich majątków, specjalizujących się głównie w uprawie buraków cukrowych, podjęto decyzję o budowie linii kolejowej łączącej Poznań przez Kobyłepole do Środy Wielkopolskiej i dalej Zaniemyśla. Kolej nosiła miano Średzka Kolei Powiatowej (niem. Schrodaer Kreisbahn). Według różnych źródeł, budowę całości linii o łącznej długości 59 km ukończono w 1902 roku, według innych dopiero w 1910 roku. Zgodnie z założeniem kolej służyła głównie do transportu płodów rolnych, ale od początku utrzymywany był ruch pasażerski. Od tego czasu stał się znanym miejscem wypoczynku. W 1933 roku na mocy ustawy o samorządach Zaniemyśl utracił prawa miejskie. Na krótko odzyskał je w roku 1941, by ponownie utracić w 1948 roku. Od 01.01.2025 roku Zaniemyśl jest ponownie miastem.

Wieś Czarnotki były wzmiankowana już w źródłach średniowiecznych, w 1363 roku jako wieś Czarnota, a w 1364 roku jako Czarnocice. Stanisław Kozierowski wzmiankuje grodzisko na Czarnotku (około 1438 roku). Pierwszym znanym z imienia właścicielem wsi miał być Maciej Kot około 1425 roku, do którego należały też wsie Luboniec i Ociosna. Od końca XVII do końca XIX wieku Czarnotki znajdowały się w rękach rodziny Karczewskich, tworząc wraz z Konstantynowem, Kępą Małą i Wyszakowem dominium. W 1841 roku jako właściciel Czarnotek wymieniany był Ludwik Karczewski, a według założonej w 2 połowie XIX wieku księgi wieczystej dla dóbr rycerskich kolejnymi właścicielami byli Ludwik Karczewski (1860), Józefa Karczewska z domu Kozłowska z rodzeństwem (1874) oraz Władysław Karczewski (1891). Po jego śmierci majątek przeszedł na własność Banku Związku Spółek Zarobkowych w Poznaniu (1893). Miał on wtedy powierzchnię 938 ha, w tym 532 ha gruntów ornych, 83 ha łąk, 137 ha lasów. Wśród kolejnych właścicieli (lub wg. innych źródeł dzierżawcami) byli kapitan Józef Kęszycki (1900), hrabia Karol Bnin Bniński (1908), a od 1921 roku córka Karola Helena z Bnińskich Twardowska. W 1926 roku majątek miał powierzchnię 444 ha, w tym 389 ha ziemi uprawnej 60 ha łąki pastwisk oraz 20 ha lasów. Ostatnim gospodarzem w okresie międzywojennym był prawdopodobnie Karol Twardowski (syn Heleny i wnuk Karola Bnińskiego). W okresie okupacji majątek w Czarnotkach znalazł się pod zarządem niemieckim (von Bremen). Po 1946 roku majątek upaństwowiono i wszedł on w struktury Państwowych Gospodarstw Rolnych. Początki znajdującego się tu założenia dworsko-folwarcznego sięgają zapewne 2 połowy XIX w. Około 1860 roku został wzniesiony przez rodzinę Karczewskich dwór,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

wybudowany w stylu eklektycznym, prawdopodobnie wzniesiony w miejscu starszej siedziby, a około 1870 roku dobudowano do niego oficynę. Zapewne w tym samym czasie powstał park-ogród o charakterze krajobrazowym ze śladami regularnego założenia. Na druga połowę XIX wieku datować można powstanie części zabudowań folwarcznych. Dalsza rozbudowa folwarku nastąpiła pod zarządem Karola Bnińskiego, kiedy powstała część zabudowań gospodarczych oraz domy dla pracowników folwarcznych w kolonii.

Wieś **Jaszkowo** wymieniana była w XV wieku, wśród należących do parafii w Śnieciskach. Następne wzmianki pochodzą dopiero z początków XIX wieku kiedy wieś ta weszła w skład dóbr zaniemyskich należących w tym czasie do rodziny Czarneckich. W 1882 roku właścicielem dóbr był hrabia Zygmunt Czarnecki (posiadacz Ruska). Majątek w Jaszkuwie liczył wtedy 2420 mórg powierzchni gruntów rolnych, 11 domów i 211 mieszkańców. W 1887 roku syn Zygmunta, Józef Czarnecki odsprzedał dobra zaniemyskie, a w tym Jaszkuwo, Hermanowi Kennemannowi z Kłęki. Około 1896 roku posiadłość przeszła w ręce jego córki Hedwig Kennemann-Jouanne. Prawdopodobnie w tym czasie w Jaszkuwie zlokalizowano zarząd dóbr zaniemyskich, przeniesiony w okresie międzywojennym do Łekna. W rękach rodziny Jouanne pozostał folwark w Jaszkuwie do 1945 roku. Kiedy to został upaństwowiony. Początki znajdującego się tu założenia folwarcznego sięgają prawdopodobnie lat 80. XIX wieku, jednak większość zabudowań gospodarczych w podwórzu powstała na przełomie XIX/XX wieku, a w 1 ćw. XX wieku rządówka i domy w kolonii.

Jeziora Wielkie wzmiankowane były w źródłach w 1 poł. XIV wieku, gdy wieś ta była własnością rodu Doliwów. Jeszcze w XV wieku istniał tu ufundowany przez nich kościół. Później wśród właścicieli wymieniani byli Porajowie, Wierzbowie i Nałęczowie. W 1575 roku dobra rycerskie podzielono na trzy części. Dwie części przypadły Jerzemu Turewskiemu, a jeden dział dla krewnych- Międzychodzkich i Słupskich. Kolejnym właścicielem wspominanym w źródłach był Hieronim Poniński (1679). W XVIII – XIX wieku majątek w Jeziorach Wielkich wchodził w skład dóbr zaniemyskich. Jako kolejni właściciele wspominani byli Tadeusz Jaraczewski (1782), Józef Jaraczewski (1796), Skórzewski (1846), Ofelia ze Skórzewskich Potulicka (1849), Zygmunt Grudziński z Drążgowa (1878), oraz hrabia Zygmunt Czarnecki (1880). W 1887 roku jako właścicielka Jezior Wielkich wymieniana jest Hedwig Jouanne, a w 1933 roku Elizabeth Jouanne. W okresie międzywojennym folwark w Jeziorach wielkich miał powierzchnię

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

956 ha ziemi uprawnej, 17 ha pastwisk, 260 ha lasów oraz 245 ha wód. W rękach rodziny Jouanne majątek pozostawał do 1945 roku. W 1946 roku został przejęty przez Skarb Państwa. Do lat 90. XX wieku wchodził w skład struktur Państwowych Gospodarstw Rolnych. Początki znajdującego się w Jeziorach Wielkich założenia dworsko-folwarcznego sięgają prawdopodobnie 2 poł. XVII wieku. Na ten czas datowane jest powstanie zachowanego do dziś dworu. Prawdopodobnie w tym samym czasie mógł zostać założony park, co potwierdzają niektóre (nieliczne już) okazy starodrzewu (dęby, sosna czarna, robinie). Natomiast zabudowania folwarczne oraz domy w kolonii mieszkalnej powstały zapewne już po przejęciu majątku przez rodzinę Jouanne, na przełomie XIX/XX wieku.

Folwark **Kępa Wielka**, (niem. Gr. Kempa I, Deutsch Kempe) wchodził w skład dóbr zaniemyskich. W 1782 roku ich właścicielem był Tadeusz Jaraczewski, a w 1796 Józef Jaraczewski. Na mocy układu separacyjno-regulacyjnego z 1827 roku część dóbr zaniemyskich w tym Łękno nabył hrabia Heliodor Skórzewski. W 1849 roku majątność przeszła w ręce Ofelii ze Skórzewskich Potulickiej i jej męża Józefa Potulickiego. Następnym właścicielem dóbr był hrabia Zygmunt Czarnecki z Ruska. Jego syn Józef w 1887 roku odsprzedał część dóbr zaniemyskich Hermanowi Kennemannowi z Kłeki. W 1896 roku właścicielką dóbr zaniemyskich, w tym zapewne folwarku Kępie Wielkiej, została Hedwig Jouanne, córka Hermanna Kennemanna.

Wieś **Luboniec** genezę sięga średniowiecza. Według ks. St. Kozierowskiego jej nazwa wywodzi się od imienia własnego Luboń. W latach 1294-1316 wieś należała do Mirosława z rodu Łodziów, a około 1341 Wojciecha Górki z Góry (pod Bninem) herbu Łódzia. W 1397 jego właścicielem był Maciej Kot z Rodu Doliwów, kasztelan nakielski, ojciec późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego i Prymasa Polski Wincentego Kota. Prawdopodobnie w tym czasie Luboniec wraz z Bninem, Jaszkowem, Rogalinem, Żukowem tworzy dominium. W 1425 roku. Luboniec wraz Kępą Wielką należał do rodu Doliwów z Bębna. Prawdopodobnie ród Doliwów wzniósł na przełomie XIV/XV wieku kościół w Lubońcu pod nieznanym bliżej wezwaniem. W źródłach wymieniani są z imienia jego proboszcze: Jan (1410) i Bartłomiej (1426). Parafia upadła jeszcze przed 1510 rokiem. W 1578 roku Luboniec wraz z Polwicą, jako folwark sanitarny był własnością kasztelana przemęckiego Roszkowskiego, a w 1618 roku do Dębołęckich. W XIX wieku, folwark należał do Jaraczewskiego, a następnie do Skórzewskich od których nabył go Zygmunt Niegolewski. W latach dwudziestych XX wieku jego właścicielem był

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Daniel Kęszycki z Błociszewa. To on był zapewne inicjatorem powstania zachowanego do dziś folwarku. W 1946 roku został przejęty przez Skarb Państwa. Zespół folwarczny w obecnym kształcie powstał zapewne w latach 20 XX wieku. Nie wiadomo czy wybudowano go na surowym korzeniu, czy w miejscu starszych zabudowań.

Osada **Łękno** (Łekno), której nazwa została przeniesiona z nazwy jeziora nad którym jest położona (Łękno oznacza lilię wodną) znana była już w XVI wieku. Do 1 poł. XIX wieku majątek wchodził w skład dóbr zaniemyskich. W 1782 roku ich właścicielem był Tadeusz Jaraczewski, a w 1796 Józef Jaraczewski. Na mocy układu separacyjno-regulacyjnego z 1827 roku część dóbr zaniemyskich w tym Łękno nabył hrabia Heliodor Skórzewski. W 1849 roku majątność przeszła w ręce Ofelii ze Skórzewskich Potulickiej i jej męża Józefa Potulickiego. Następnym właścicielem majątku w Łęknie był hrabia Zygmunt Czarnecki z Ruska. Jego syn Józef w 1887 roku odsprzedał część dóbr zaniemyskich Hermanowi Kennemannowi z Klęki (jednemu z założycieli Hakaty). Około 1896 roku właścicielką części dóbr zaniemyskich, w tym Łękna została Hedwig Jouanne, córka Hermanna Kennemanna. Prawdopodobnie w tym czasie siedziba zarządu dóbr znajdowała się w Jaszkanie, a dopiero w okresie międzywojennym siedzibę zarządu dóbr przeniesiono do Łękna. Do kompleksu dóbr zaliczały się w tym czasie folwarki w Jeziorach Wielkich, Jeziorach Małych, Jaszkanie, Kępie, Polesiu, Konstantynowie Józefowie i Łęknie. Według Księgi Adresowej Gospodarstw Rolnych Województwa Poznańskiego z 1926 roku, ogólny obszar dóbr wynosił 2337 ha w tym 937 ha ziemi uprawnej 276 ha łąk i pastwisk, 807 ha lasów, 111 ha nieużytków i 206 ha wód. W majątku funkcjonowała gorzelnia, mleczarnia, płatkarnia, cegielnia, i suszarnia chmielu. Dobra specjalizowały się w hodowli bydła rasy nizinnej i konia szlachetnego półkrwi. Prowadzono też reprodukcję nasion buraczanych. W 1933 jako właścicielkę wspomina się Elizabeth Jouanne. W rękach rodziny Jouanne majątek pozostał do 1945 roku. W 1946 roku został przejęty przez Skarb Państwa. Pałac wraz z parkiem był początkowo użytkowany przez Uniwersytet Ludowy Towarzystwa „Wici”, a od 1953 roku przez szkołę rolniczą. Obecnie gospodarzem pałacu i parku jest Zespół Szkół Ekonomicznych. Zabudowania gospodarcze w zespole folwarcznym do lat 90. XX wieku wchodziły w skład struktur Państwowych Gospodarstw Rolnych, ostatnio Kombinatu PGR w Łęknie. Obecnie znajdują się w rękach prywatnych. Początki założenia pałacowo-folwarcznego folwarcznego w Łęknie sięgają 2 połowy XIX wieku. W 1859 został wybudowany dla Ofelii i Stanisława Potulickich pałac według projektu Stanisława Hebanowskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Autorem bogato dekorowanych elewacji oraz sztukaterii wnętrza był Konstanty Ceptowski. Pałac został rozbudowany przez kolejnego właściciela Hermana Kennemanna w 1887 roku. Prawdopodobnie gdy właścicielką dóbr została Hedwig Jouanne został założony park krajobrazowy, otoczony częściowo murem ogrodzeniem z bramami wjazdowymi. Na ten czas (4 ćw. XIX wieku) można zapewne datować powstanie większości zabudowań gospodarczych w podwórzu folwarcznym oraz domów mieszkalnych w kolonii. W początkach XX wieku powstał zapewne dom dyrektora dominium.

Pierwsze wzmianki o parafii we **wsii Mądre** pochodzą z średniowiecza. Pierwotny, drewniany kościół miał być ufundowany po 1267 roku. Parafia wspomniana była w źródłach w 1404 roku. Do 1796 wieś Mądre wraz z folwarkiem Nadziejewo była własnością biskupów poznańskich. Drewniana świątynia była wspominana jeszcze w 1727 roku. W 1785 wybudowano nowy drewniany kościół. Jego budynek został sprzedany na licytacji w 1896 roku gospodarzowi z Pigłowic na opał, choć jego stan techniczny był aż tak zły. W tym samym miejscu w latach 1896-1897 wybudowano nową murowaną w stylu neogotycką świątynię, według projektu Jana Rakowicza, ówczesnego architekta arcybiskupiego, na zlecenie Generalnego Administratora Kurii. Jeszcze w 1900 roku, według relacji ówczesnego proboszcza księdza Adamczewskiego kościół był pozbawiony wyposażenia (ołtarzy bocznych, organów i konfesjonałów). W okresie po 1945 roku w kościele prowadzono różnorodne prace budowlane i konserwatorskie. Między innymi w 1959 powstała polichromia autorstwa Mariana Poznańskiego; w 1960 przeprowadzono remont kapitalny wnętrza i malowanie kościoła; w 1985 roku prowadzono remont wieży. W ostatnich latach przeprowadzono kapitalny remont dachu oraz renowację ceglanych elewacji kościoła.

Najstarsze wzmianki o wsi **Pigłowice** pochodzą z XIV wieku. Według St. Kozierowskiego wieś powstała w 1391 roku, a jej nazwa wywodzi się od imienia kmiecia Pigły (pigła-pigwa). W 1399 roku kiedy to biskup poznański Wojciech nadał kanonię i plebanię w Głuszynie kanonikowi sandomierskiemu Mikołajowi, który przekazywał dziesięcinę z Pigłowic. W 1459 roku wieś była własnością rodu Sokalów, z którego znani byli Świerkot oraz bracia Ćwiek i Kołaczek (wspominani w źródłach odpowiednio w latach 1437 i 1416). W 1470 połowa wsi została odsprzedana Wojciechowi Syklnowskiemu, przez braci Wojciecha, Marcina, Mikołaja i Stanisława. W 1479 jako właściciel dóbr występowała Andrzej i Wojciech, a w 1485 Jan Pigłowski. W 1505 roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

bracia Jan i Maciej swoją część majątku stryjowi Marcinowi Pigłowskiemu W 1578 wieś należała do Pigłowskich, a w 1618 roku właścicielem był podsądek kaliski Maciej Maniecki. W 1793 majątek należał do Bogdańskich, a potem do Sokolnickich i Moszczeńskich. W rękach tych rodzin majątek pozostawał do 1939 roku. W księdze wieczystej wymieniani są Tadeusz Sokolnicki (1846), Ludwik Sokolnicki z Żoną Emilią z domu Orzegalską (od 1856 roku), Bolesław Adam Moszczeński (od 1885 roku), Michalina Moszczeńska z d. Sokolnicka (od 1896) i Tadeusz Sokolnicki (w latach 1924-1939). Wśród członków rodziny Sokolnickich herbu Nowina z Pigłowic było kilka znamienitych postaci. Jak pułkownik Józef Sokolnicki, uczestnik powstania listopadowego, czy Ludwik Franciszek i Tadeusz Sokolniccy uczestnicy powstania w 1848 roku. Według danych z 1926 roku majątek w Pigłowicach miała 352 ha powierzchni, w tym 300,88 ha ziemi uprawnej, 31,78 ha łąk i pastwisk oraz 8 ha lasów. Specjalizował się przemysłowej uprawie buraka cukrowego oraz hodowli koni szlachetnych, półkrwi. W latach 1939-1945 znalazł się pod zarządem niemieckim. Po 1945 został upaństwowiony. Początki obecnego założenia dworsko folwarcznego w Pigłowicach sięgają 4 ćw. XIX wieku, kiedy to został wybudowany przez Moszczeńskich dwór oraz został założony park krajobrazowy datowany na 2 poł. XIX wieku. Na przełomie XIX/XX wieku powstało większość zabudowań folwarcznych oraz mieszkalnych w kolonii.

Płaczki są wsią o metryce średniowiecznej. Według księdza Stanisława Kozierowskiego lokacja wsi miała nastąpić w roku 1419. Wcześniej osada znana była pod nazwą Płackowice (1390) oraz Płackowo w (1420). Pierwszymi znanymi z nazwiska właścicielami był Przybysław Płackowski herbu Wczele (1413), a w potem Mikołaj z rodu Junoszków. W XVI wieku wieś należała do Andrzeja Czecherod zwanego Koczka, a w 1578 właścicielem części dóbr był Jan Słupski, a po części należały do rodziny Płackowskich. W 1618 roku jako właściciel wspomniany był Łukasz Płackowski. Pod koniec XIX wieku, właścicielem majątku był Karl Winter (1891), a na początku XX wieku przeszedł on w ręce rodziny Wilke, z której Fritz Wilke był ostatnim właścicielem przed 1945 rokiem. W 1926 dominium w Płackach miało powierzchnię 292 ha z czego większość stanowiły grunty orne 287 ha. W majątku zarejestrowana była hodowla koni szlachetnych półkrwi (24 klacze) funkcjonowała gorzelnia w oparciu o przemysłową hodowlę ziemniaka. Po 1945 majątek upaństwowiono, a do przełomu lat 80/90 XX wieku funkcjonował tu zakład Rolny Kombinatoru PGR w Śnieciskach.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Początki założenia dworsko-folwarcznego sięgają 1 połowy XIX wieku kiedy to został założony park dworski. W latach 70-80. XIX wieku powstał zachowany dwór, który wybudowano przy wykorzystaniu murów starszej budowli. Na 4 ćw. XIX wieku datowanych było część zabudowań folwarcznych, rządówka oraz zabudowania kolonii domów pracowników folwarcznych. Kolejny etap rozwoju nastąpił po przejęciu majątku przez rodzinę Wilke. W 1900 roku powstał spichlerz, w 1905 bukaciarnia, a w 1910 obora.

Folwark **Polesie**, (niem. Vw. Grenzhof) wchodził w skład dóbr zaniemyskich. Prawdopodobnie został założony w 4 ćw. XIX wieku i rozbudowany w 1 ćw. XX wieku.

Najstarsze wzmianki o **Polwicy** pochodzą z 1230 roku, kiedy to wieś ta została wymieniona wśród innych włości nadanych przez Bronisza, zakładającego klasztor cystersów w Gościkowie-Paradyżu. Kolejny raz wieś ta była wymieniana w źródłach w 1331 roku, w trakcie wojny z krzyżakami. W 1578 roku jako właściciel wsi wspomniany był Roszkowski. Od 1618 roku do schyłku XVIII wieku wieś ta pozostawała w rękach rodziny Dębołęckich. Pod koniec tego stulecia majątek w Polwicy nabył starosta solecki Józef Jaraczewski, a następnie drogą dziedziczenia w jego posiadanie weszli Skórzewscy. Prawdopodobnie to Heliodor Skórzewski był inicjatorem budowy dworu i założenia parku w Polwicy w 1 poł. XIX wieku. Od 1860 roku właścicielką majątku w Polwicy była Zofia Niegolewska, a u schyłku XIX wieku Zygmunt Niegolewski. W 1888 roku Polwica wraz z Lubońcem miała łącznie 625, 5 ha powierzchni, z czego grunty orne stanowiły 522 ha. Trzy lata później (1891) majątek w Polwicy miał powierzchnię gruntów ornych równą 498,5 ha, a jego administratorem był Władysław Bode. W 1908 roku majątek nabył Daniel Kęszycki z Błociszewa. Majątek miał wtedy powierzchnię około 625 ha w tym 522 ha ziemi uprawnej, 40 ha łąk i 50 ha pastwisk, a na jego terenie działała gorzelnia. Ostatnim przed wojną właścicielem majątku, od 1933 roku był Zbigniew Waligórski. W 1945 roku majątek upaństwowiono. Do początku lat 90. XX wieku wchodził w skład struktur Państwowych Gospodarstw Rolnych. Początki założenia dworsko-folwarcznego sięgają zapewne 1 poł. XIX wieku, kiedy to został wybudowany dwór i założony park. Pod koniec XIX wieku lub co bardziej prawdopodobne w latach 30. XX wieku Zbigniew Waligórski dobudował do dworu od północy piętrowe skrzydło. Prawdopodobnie pod koniec XIX wieku i w początkach XX wieku powstało większość zabudowań podwórza folwarcznego oraz kolonii.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Śnieciska są wsią o metryce średniowiecznej sięgającej XIII wieku, kiedy to wieś należała do kapituły Gnieźnieńskiej, co wynika z dokumentu królewskiego z 1257 roku. Kolejne potwierdzenie przynależności do kapituły potwierdza akt księcia Bolesława z 24 kwietnia 1357 roku. W 1578 roku dzierżawcą majątku kościelnego był Stanisław Gunicki, a w 1618 i 1667 roku jako właściciel figuruje kanonik gnieźnieński Grabowski. Kościół w Śnieciskach został założony przez kapitułę gnieźnieńską zapewne jeszcze w XII, XIII wieku, a parafia była po raz pierwszy wzmiankowana w 1416 roku (proboszcz Olbryk). Wyodrębniono ją z części parafii zaniemyskiej i obejmowała także wsie **Bożydar**, Dobroszyn, Jaszkowo, Lorenkę, Płaczki, Polwicę i Winną. W XVII wieku istniała przy parafii szkoła oraz założone zostało bractwo świętego Józefa. Na przestrzeni kilku stuleci w miejscu pierwotnej świątyni wzniesiono kilka budynków, a ostatni, zachowany do dziś drewniany kościół powstał w 1767 roku. Z 1784 roku pochodzi adnotacja o tej świątyni, zawarta w aktach wizytacyjnych Rydzyskiego. Według niej drewniany kościół, posadowiony na murowanym fundamencie, wybudowano ze składek „ludzi pobożnych” staraniem księdza Franciszka Brzezińskiego. W budowie świątyni brał udział majster ciesielski Jan Ślumski. Dobrem kościelnym pozostawały Śnieciska do czasu konfiskaty majątku pod koniec XVIII wieku, kiedy to przeszły na własność skarbu państwa pruskiego. W pierwszej połowie XIX wieku w źródłach pojawiają się nazwiska licznych dzierżawców i tenentariuszy: Filip Raczyński (1795), Nepomucena i Jana Niezychowskich (1798), Zielińscy oraz Stanisław i Justyna Chludzińscy (1813), Weronika Koszutska (1818), Andrzej Brownsword (1826-1829) oraz prawdopodobnie Suzinowie (lata 30. XIX wieku). W 2 poł. XIX wieku majątek przeszedł na własność rodziny Schmaedicke. W 1862 roku w księdze wieczystej jako właściciel majątku w Śnieciskach występuje Samuel Wilhelm Oswald Schmaedicke, a rok później jako współwłaścicielka pojawia się w księdze wieczystej jego żona Klara Wilhelmina. W 1872 roku jako właściciel figuruje Wilhelm Ernst Oswald Schmaedicke, a należący do nich majątek wraz z folwarkiem w Brzostku liczył 2130 mórg powierzchni, w tym 2034 mórg gruntów ornych. Działała tutaj gorzelnia i młyn parowy. W 1906 roku majątek należał do owdowiałej Klary Wilhelminy oraz trójki jej dzieci Ernsta, Heleny i Andrzeja Oswalda. Rodzina Schmaedicke nie mieszkała w Śnieciskach, a w księgach adresowych jako miejsce zamieszkania pojawiają się Poznań (1896) i Charlottenburg (1905). W 1910 roku majątek został sprzedany Królewskiemu Pruskiemu Urzędowi Skarbowemu. W czasie kiedy majątek był własnością rodziny Schmaedicke i po jego przejęciu przez

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

państwo pruskie był on dzierżawiony przez mieszkającą w Śnieciskach rodzinę Sarrazin. Prawdopodobnie w 2 lub 3 ćwierci XIX wieku z inicjatywy ówczesnych właścicieli lub dzierżawców został wzniesiony dwór dla dzierżawcy majątku. Na początku lat 20. XX wieku majątek przeszedł na własność Skarbu Państwa Polskiego i był nadal dzierżawiony. Od 1920 do 1939 jego dzierżawcą był rotmistrz Władysław Popliński. W 1926 majątek miał powierzchnię 561 ha, z czego grunty orne stanowiły 497 ha, łąki i pastwiska 44 ha, lasy ok. 0,5 ha a nieużytki 19 ha. W prowadzeniu majątku Poplińskiemu pomagał mieszkający w rządcówce włodarz Jan Kędzierski, który kierował majątkiem także pod nadzorem Niemców w okresie okupacji w latach 1939-1945. W dworze dzierżawcy utworzona została szkoła Hitlerjugend, która działała przez cały okres okupacji. W 1945 roku majątek zajmowały czasowo wojska radzieckie, a w dniu 05.11.1946 został on przejęty przez Skarb Państwa Polskiego i rozparcelowany. W latach 50 utworzono z rozparcelowanych gospodarstw Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną (RSP), a jej długoletnim kierownikiem był Jan Kędzierski. We dworze zorganizowano szkołę podstawową oraz mieszkania dla pracowników. Do początku lat 80. XX wieku mieściły się tu również biura Kombinatoru RSP. Obecnie dwór dzierżawcy użytkowany jest przez szkołę podstawową. Początki obecnego założenia dworsko-folwarcznego, sięgają prawdopodobnie 1 połowy XIX wieku. Na 2 ćw. XIX wieku datowane jest powstanie rządcówki i spichlerza zlokalizowanych w podwórzu folwarcznym oraz kilku domów pracowników folwarcznych. Prawdopodobnie w 2 lub 3 ćwierci XIX wieku powstał dwór dzierżawcy majątku oraz został założony park o charakterze krajobrazowym. W 2 połowie XIX wieku powstało też większość (nieistniejących już) budynków podwórzu folwarcznym.

Najstarsze wzmianki o wsi **Wyszakowo** pochodzą z XIII wieku kiedy to kapituła gnieźnieńska zamienia Wyszakowo na Opatówko (wieś kleryka Absalona), oraz dziesięciny odprowadzane na rzecz klasztoru w Lubiniu. Zamianę te potwierdził Bolesław syn Odonicza., Kolejna wzmianka z 1390 roku wspomina o Andrzeju i Henryku Paluch z Wyszakowic. W 1413 roku rozgraniczono Wyszakowo i Kępę Wielką, a w 1560 z Ociosną i Czarnotkami. W 1575 roku Wyszakowo i Biernatki zostały wydzielone jako osobne majątki. W 1578 roku dobra te należały do Anny Wyszakowskiej, a w 1618 do Wojciecha Zielińskiego. Kolejnymi wspomnianymi właścicielami wsi byli od końca XVII wieku przez blisko 200 lat Karczewscy. Jako ostatni w księdze wieczystej figurowali od 1860 roku Telesfor Karczewski z Żoną Walerią z domu Otocką. W 1879 roku majątek w

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Wyszakowie nabył pruski major Fryderyk Bockelsberg z Berlina, a w 1896 roku Stanisław Rębowski ze Skotnik (polski patriota, członek Towarzystwa Rolniczego i kasyna obywatelskiego „Bazar Poznański”. W tym czasie majątek miał powierzchnię 407 ha, w tym blisko 279 ha ziemi uprawnej, 58 ha łąk i pastwisk oraz 75 ha lasów. Prowadzono tu reprodukcję nasienia buraczanego oraz zarejestrowana była hodowla bydła rasy nizinnej i konia szlachetnego półkrwi. W 1915 roku właścicielem majątku został Stanisław Emil Rębowski (junior), powstaniec wielkopolski, poległy w wojnie w 1920 roku. Od tego roku aż do 1945 roku majątek należał do wdowy po nim Zofii Rębowskiej, która powtórnie wyszła za mąż za Franciszka Unruga dotychczasowego administratora majątku. W latach okupacji Unrug prowadził na tym terenie działalność konspiracyjną z ramienia, AK, a po dekonspiracji i aresztowaniu w 1944 roku, zginął w obozie koncentracyjnym w Stutthofie. W 1946 roku majątek został przejęty przez Skarb Państwa i rozparcelowany. Początki obecnego założenia sięgają 2 poł. XIX wieku. Prawdopodobnie po 1860 roku z inicjatywy Telesfora i Walerii Karczewskich został wybudowany dwór, rozbudowany w 1923 przez Zofię Rębowską. Na początek XX wieku datowane jest założenie parku dworskiego. Większość zabudowań gospodarczych w dawnym podwórzu folwarcznym oraz kolonii powstało jeszcze w XIX wieku.

Miejscowość **Zwola**, wymieniana była już w XIII wiecznych źródłach. W XVI wieku należała do Bnińskich. W 2 połowie XVII wieku Kalkist Łódzia Poniński, właściciel Zaniemyśla sprowadził do miasta niemieckich sukienników, a także oddał w uprawę okoliczne ziemie, niemieckim chłopom. Z inicjatywy Ponińskiego komisja lokalnego Konsystorza w Lesznie ustaliła w październiku 1775 granice nowej parafii (zatwierdzone w 1777 rok), która objęła swym zasięgiem także teren wsi Zwola. Prawdopodobnie w 2 połowie XIX wieku dla mieszkających tu ewangelików założono niewielki cmentarz, zlokalizowany na północno- zachodnim brzegu Jeziora Raczyńskiego, na wprost położonej na nim wyspy Edwarda.

1.2. Postanowienia ogólne

1.1.1. Ilekroć w niniejszym programie mowa jest o:

- a) Ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2024 poz. 1292 ze zm.);
- b) Gminie – rozumie się przez to gminę Zaniemyśl;
- c) Miasto- rozumie się przez to Zaniemyśl;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- d) Programie- rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zaniemyśl na lata 2025-2028;
- e) Planie – rozumie się przez to Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku z dnia 27 stycznia 2020 r.;
- f) Strategii – rozumie się przez to Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego- Wielkopolska +2020 z dnia 25 marca 2019 r.;
- g) Konserwatorze – rozumie się przez to właściwego miejscowo konserwatora zabytków- Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora zabytków w Poznaniu.

1.3. Cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Nadrzędnym celem opracowania Programu jest zahamowanie degradacji i poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy.

Szczegółowo cele zostały określone w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- a. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- b. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- c. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- d. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- e. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;*
- f. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Ponadto celami są:

- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planu ogólnego gminy.
- Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych.
- Inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych i innych, których celem jest propagowanie znajomości zabytków wśród mieszkańców gminy oraz zaszczepianie w ich świadomości zasadności i potrzeby opieki nad zabytkami.
- Zachowanie oryginalności, odmienności gminy pozwalające na identyfikację kulturową w zglobalizowanym świecie.
- Wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.4. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

1.4.1. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483)

Zgodnie z art. 5: *Rzeczpospolita Polska strzeże (...) dziedzictwa narodowego.* Rozumiejąc zabytki, jako dobro narodowe, wspólne, art. 82 konstytucji mówi: *obowiązkiem obywatela (...) jest troska o dobro wspólne.*

1.4.2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r., poz. 1465).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury (w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

1.4.3. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2024 poz. 1292, ze zm.)

Zgodnie z art. 4 i 5 ustawa definiuje pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkiem:

a) *ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

- 1/ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2/ zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3/ udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4/ przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5/ kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6/ uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska (art. 4).*

b) *opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:*

- 1/ naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2/ prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3/ zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4/ korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;*
- 5/ popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art.5).*

Ustawa, w zakresie ochrony zabytków z późniejszymi zmianami, nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Konserwatora) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji (art. 16 ust. 1);
- b) obowiązek uwzględniania w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, planie ogólnym gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz ustaleń programu;
- Studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez Konserwatora (art. 18, art. 19 i art. 20).
- c) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy;
- d) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt. 3 i ust.2);
- e) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zawiadamianie o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i ust. 2);
- f) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada Gmina (art. 71 ust. 1 i 2);
- g) w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81 ust.1). Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków(art. 81 ust.2);

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

h) sporządzanie przez Wójta/ Burmistrza gminy i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1, ust. 2, ust. 3 i ust.4). Co dwa lata Wójt Gminy sporządza i przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

Ustawa z ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. z 2022 r., poz. 840) wprowadza również administracyjne kary pieniężne. Aktualne zasady ich nakładania zawarte są w Rozdziale. 10a, art. 107. Wspomnieć można niektóre z nich:

- właściciel zabytkowego obiektu wpisanego do rejestru zabytków, który bez pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) lub niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu WKZ/PKZ podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt.1-5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł;

- administracyjnej karze pieniężnej podlega również podjęcie badań archeologicznych bez pozwolenia konserwatora zabytków lub niezgodnie z zakresem i warunkami określonymi w pozwoleniu;

- administracyjnej karze pieniężnej w wysokości od 500 do 50 000 zł podlega ten kto wbrew obowiązкови nie wykonuje zaleceń pokontrolnych o których mowa jest w art. 40 ust.1.

1.4.4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 1997 Nr 115 poz. 741 z późniejszymi zmianami, tj. Dz. U. 2024 poz. 1145).

Ustawa określa zasady dotyczące sprzedaży, zamiany itp. obiektów będących własnością jednostek samorządu terytorialnego:

a) Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13, ust. 4).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

b) Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13, ust.5).

1.4.5. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 roku o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774, 1688).

Tzw. „ustawa krajobrazowa” weszła w życie z dniem 11 września 2015 roku. Najważniejszym celem ustawy krajobrazowej jest wprowadzenie narzędzi umożliwiających skuteczniejszą niż dotychczas ochronę krajobrazu. Jednym z celów tej ustawy było wywiązanie się ze zobowiązań Europejskiej Konwencji Krajobrazowej ratyfikowanej przez Polskę w 2004 roku, poprzez uporządkowanie reklam w przestrzeni publicznej. Zmiany polegały na wprowadzeniu nowych przepisów w już obowiązujących aktach prawnych, m.in.:

- w ustawie o drogach publicznych z dnia 21 marca 1985 r.
(Dz. U. z 2015 r. poz. 460);
- ustawie o podatkach i opłatach lokalnych z dnia 12 stycznia 1991 r.
(Dz. U. z 2014 r. poz. 849 oraz z 2015 r. poz. 528 i 699);
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
(Dz. U. z 2013 r. poz. 1409, z późn. zm.);
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
(Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, z późn. zm.);
- ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.
(Dz. U. z 2015 r. poz. 199 i 443);
- ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 oraz z 2015 r. poz. 397, z późn. zm.);
- ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.
(Dz. U. z 2013 r. poz. 627, z późn. zm.).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Ustawa krajobrazowa definiuje podstawowe pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, czy krajobrazu priorytetowego. Ten ostatni termin odnosi się do krajobrazu szczególnie cennego dla społeczeństwa, który wymaga określenia szczegółowych zasad i warunków jego kształtowania.

Daleko idące kompetencje w przedmiocie ochrony krajobrazu uzyska przede wszystkim rada gminy, której ustawodawca przyznał możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego. Pozwala on gminom na określenie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, a także wprowadzenia opłat za umieszczenie tablic i urządzeń reklamowych. Władze samorządowe będą mogły określać zasady, warunki, gabaryty, a nawet rodzaje materiałów budowlanych przeznaczonych do budowy reklam na terenie gminy. W ten sposób samorzady otrzymały długo wyczekiwane narzędzie do walki z nieopanowanym chaosem reklamowym.

Przyjęcie uchwały krajobrazowej przez samorzady nie jest obligatoryjne. Zgodnie z **art. 37a ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**, rada gminy może uchwalić taki akt. Jeżeli jednak już się na to zdecyduje, musi obowiązkowo zawrzeć w nim określone w ustawie elementy, takie jak:

- zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych oraz urządzeń reklamowych i ogrodzeń;
- gabaryty urządzeń wyżej wymienionych;
- rodzaje i standardy jakościowe materiałów budowlanych, z których urządzenia te mogą być wykonane;
- okres dostosowania.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego**2.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie kraju:****2.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.**

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (dalej Program 2023-2026) został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 242 z dnia 8 grudnia 2023 roku (Dziennik Urzędowy RP., poz. 1470 z dnia 28.12.2023 roku).

Program ma na celu realizację ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz.U. z 2022 roku, poz. 840 z późniejszymi zmianami) i jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w tym zakresie oraz środki służące realizacji zamierzonych celów.

W Programie 2023-2026 dokonano ewaluacji poprzednio obowiązującego Programu na lata 2019-2022, którego głównym celem było: *Stworzenie warunków do zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*. Biorąc pod uwagę wnioski z realizacji i ewaluacji poprzedniego Programu oraz zmiany ustawowe został sformułowany główny cel Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026:

Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego Polsce

Dla jego realizacji założono trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości (Cel 1),
- wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków (Cel 2),
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja) (Cel 3).

Ustalono podstawowe kierunki działań i konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, do realizacji do 2026 r.:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
- realizacja międzynarodowych zobowiązań,
- cyfryzacja procesów administracyjnych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- *wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków,*
- *reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
- *wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych,*
- *edukacja- podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.*

Dla realizacji wszystkich celów i zadań w Programie (2023-2026) opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym oraz projektem systemu wdrażania, monitoringu, ewaluacji oraz analizy ryzyka.

2.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu:

2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.

Strategia rozwoju województwa Wielkopolskiego do 2030 roku jest dokumentem o charakterze planistycznym opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia tam zawarte stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co jej ustalenia mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Wśród kilku najważniejszych wyzwań, jakie służą rozwojowi Wielkopolski i wynikających z nich celów wymieniono:

- *Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego (Wyzwanie 4).* Stwierdzono m.in., że kultura jest jednym z obszarów wpływających na budowanie kapitału społecznego. Zabytki nieruchome, muzea, teatry, instytucje muzyczne stanowią około 1/10 tego typu obiektów, a wiele obiektów zostało uznanych za najciekawsze obiekty krajoznawcze w kraju. Mimo występowania licznych instytucji kulturowych w regionie, pod względem odwiedzających województwo zajmuje niskie pozycje w skali całego kraju.

- *Poprawa warunków życia z poszanowaniem środowiska przyrodniczego (Wyzwanie 5).* Stwierdzono m.in., że bogate dziedzictwo kulturowe w połączeniu z obszarami zalesionymi i cennymi przyrodniczo, tworzą podstawy do rozwoju

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

turystyki i rekreacji w regionie. Za walor regionu o randze krajowej i międzynarodowej uznano m.in. Wielką Pętlę Wielkopolską.

Za jedną z mocnych stron województwa wielkopolskiego uznano m.in.:

- dużą różnorodność i wartość dziedzictwa kulturowego
- silną tożsamość regionalną opartą na wizerunku, pracowitości i porządku, samoorganizacji i samorządności Wielkopolan.

W dokumencie zaprezentowano wizję województwa w perspektywie najbliższej dekady:

Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami, wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki do życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.

Za podstawowy cel samorządu lokalnego w Strategii rozwoju uznano:

Samorząd województwa wielkopolskiego umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu, dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.

2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Dnia 25 marca 2019 r. Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/2019 przyjął Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego – Wielkopolska 2020+.

W syntezie uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa za najważniejsze cechy środowiska kulturowego Wielkopolski uznano:

- dużą różnorodność dziedzictwa kulturowego,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- wysoką wartość kulturową obiektów zabytkowych,
- bogactwo obszarów i obiektów zabytkowych,
- liczne zabytki archeologiczne,
- obszary kulturowo cenne,
- niewielki stopień rozpoznania dóbr kultury współczesnej,
- gęsta sieć szlaków kulturowych.

Wśród największych zagrożeń dla środowiska kulturowego wymieniono m.in.

- lokowanie w sąsiedztwie zabytków obiektów niedostosowanych do skali otoczenia, często stwarzających kolizję widokową w obszarach stanowiących przedpola ekspozycji dla obiektów cennych kulturowo oraz wynikające z nieodpowiedniej dbałości o estetykę nowych obiektów, niedostosowaną do wartości przestrzeni, w której są realizowane,

- konflikty wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej rolnej i wydobywczej oraz wynikające z przeprowadzonych inwestycji budowlanych, m.in. budowy nowych szlaków komunikacyjnych, linii energetycznych, zbiorników wodnych czy budownictwa w ujęciu ogólnym, wymagających prac ziemnych zagrażających przede wszystkim zabytkom archeologicznym...

W planie wyznaczono główne cele polityki przestrzennej, zasady ich realizacji oraz przyjęto kierunki działań. Za jeden z głównych celów uznano:

Ochronę potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji.

Dla realizacji tego celu polityki przestrzennej, regionalnej i narodowej określono podstawowe kierunki zagospodarowania przestrzennego:

- wzmacnianie tożsamości narodowej i regionalnej
- rozwój zróżnicowanych form turystyki

Dla realizacji wskazanych kierunków zagospodarowania przestrzennego określono szerokie spektrum działań w zakresie:

- kształtowania głównego obszaru kulturowego,
- zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- poprawy jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu,
- rozwoju instytucjonalnej działalności kulturalnej,
- zwiększenia atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla zróżnicowanych form turystyki,
- rozwoju turystyki kulturowej, kwalifikowanej, wypoczynkowej i biznesowej.

2.2.3. Programem opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024.

W chwili tworzenia Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Zaniemyśl na lata 2025-2028 stracił aktualność Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024. W tym miejscu można jednak wspomnieć jego założenia. Program został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego nr XXXVII/714/21 z dnia 20 grudnia 2021 roku (Dz. U. Woj. Wlkp. poz. 710 ze zm.)

Głównym zamierzeniem „Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024” jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu Wielkopolski...

...Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024” stanowi kontynuację "Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020". Realizacja wcześniejszych programów wykazuje, iż dzięki dotacjom z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz wysiłkowi właścicieli coraz więcej obiektów zabytkowych zostaje poddanych pracom remontowym i konserwatorskim, stając się wyróżnikami przestrzennymi w lokalnym krajobrazie.

Przyjęty program ma m.in. na celu:

- Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- *Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- *Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków i eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- *Podjęcie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

W punkcie 1 programu omówiono prawne i strategiczne uwarunkowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W punkcie 2 zaprezentowano charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego.

W punkcie 4 programu *Cele Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024* stwierdzono, że cele wynikają z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Za cel główny Programu uznano:

Samorząd Województwa Wielkopolskiego stwarza warunki dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dba o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.

Określono 5 celów szczegółowych i wynikających z nich kierunków działań oraz zadań do realizacji:

1. *Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego, w tym:*
 - *podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków;*
 - *wspieranie ochrony zabytków archeologicznych;*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych oraz dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.
2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego, w tym:
- wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe;
 - wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat;
 - stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej.
3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa, w tym:
- wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne;
 - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych;
 - wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski.
4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami Kierunki działania, w tym:
- włączanie zabytków w procesy gospodarcze;
 - włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami;
5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych, w tym:
- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania;
 - udostępnianie obiektów zabytkowych.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

W punkcie 6 programu zaprezentowano przykładowe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wśród wymienionych źródeł były m.in.:

- środki samorządowe;
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dofinansowanie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Program Fundusze Europejskie dla Wielkopolski na lata 2021-2027;
- środki Samorządu Województwa Wielkopolskiego.
- Fundusz Kościelny.

2.2.4. Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego

Audyt został uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 27 marca 2023 roku (uchwała Nr LI/1000/2023). Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu, ukierunkowanym na jego ochronę gospodarkę i planowanie. Obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu jest także dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu. Audyt jest dokumentem o złożonej strukturze, składającym się z szeregu plików tekstowych, tabelarycznych oraz graficznych.

W tekście wprowadzającym (część A) podano podstawę prawną sporządzenia audytu, określono jego zakres, nakreślono strukturę dokumentu oraz podano ogólną charakterystykę krajobrazu województwa wielkopolskiego. W poszczególnych rozdziałach zaprezentowano identyfikację i klasyfikację krajobrazów, zaprezentowano zidentyfikowane krajobrazy województwa wielkopolskiego, podano ich charakterystykę oraz ocenę. W dalszej kolejności wskazano obszary krajobrazów priorytetowych w województwie wielkopolskim oraz przedstawiono ich analizę. Przedstawiono również krajobrazy na obszarach chronionych oraz znaczenie audytu w planowaniu przestrzennym. W kolejnych częściach audytu zaprezentowano: wykaz wszystkich typów krajobrazów w województwie, w tym zestawienie krajobrazów w poszczególnych gminach z podaniem unikalnego numeru ID (część B); przedstawiono w formie modułów charakterystykę krajobrazów z uwzględnieniem cech (przyrodniczych,

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

kulturowych i syntetycznych) dla każdego krajobrazu z podziałem na krajobrazy priorytetowe i pozostałe-niemające statusu krajobrazu priorytetowego (część C); ocenę wszystkich krajobrazów województwa z podziałem na krajobrazy priorytetowe i pozostałe (część D); dane dotyczące krajobrazów priorytetowych, w tym ich granice ich zestawienia w poszczególnych gminach, szczegółowe analizy (składające się z tekstu, załączników graficznych oraz zdjęć) oraz podano również lokalne formy ochrony (część E); dane dotyczące krajobrazów w granicach obszarów prawnie chronionych, w tym m. in. zestawienie form ochrony, ich granic oraz analizę krajobrazów w obszarach chronionych (część F); propozycje (rekommendacje) form ochrony obszarów, które powinny zostać objęte formami ochrony przyrody lub zabytków oraz propozycje zmian granic istniejących form ochrony (część G).

Na terenie gminy Zaniemyśl wyróżniono łącznie 17 krajobrazów reprezentujących 7 typów i podtypów. Za priorytetowe uznano dwa krajobrazy to jest: „Jezioro Raczyńskie (ID2330) oraz Dolina Warty: Pyzdry-Rogalinek (ID 841).

W charakterystyce pierwszego z wymienionych, podano jego lokalizację, strukturę i fizjonomię obszaru. Obok wskazanych licznych walorów przyrodniczych oraz estetyczno- widokowych tego krajobrazu priorytetowego wymieniono także walory kulturowe. Za najważniejsze uznano obecność obiektów wpisanych do rejestru zabytków tj. dwór „szwajcarski” wybudowany w latach „1815-1820” [1817-1819-przypis red.] oraz park krajobrazowy zlokalizowane na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu. Dwór „szwajcarski” jest budynkiem piętrowym, drewnianym o konstrukcji zrębowej, zbudowanym z grubych pni modrzewiowych. Park dworski pokrywa przeważającą powierzchnię wyspy. Efektem nasadzeń różnymi gatunkami jest zróżnicowany drzewostan w obecnej chwili obejmuje kilkusetletnie lipy, olchy czarne, jesiony, osiki oraz około kilkadziesiąt dębów, spośród których kilkanaście posiada status pomnika przyrody. Oba obiekty uznano za wartościowe krajobrazowo i wpływające na kompozycję i charakter przestrzeni, wyróżniające się w krajobrazie.

Za walor uznano również, że krajobraz ten... jest częścią obszaru analiz mogących stanowić podstawę powołania parku kulturowego na obszarze o zachowanych wartościach kulturowych i krajobrazowych związanych z działalnością rodu Raczyńskich w rejonie Zaniemyśla.

W dalszej części wskazano potencjalne zagrożenia dla zachowania wartości krajobrazu, a w tym m. in.: *presję osadniczą i turystyczną związaną z zabudową*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

mieszkaniową i letniskową wokół jeziora...; usuwanie naturalnego drzewostanu na wyspie ...; zniszczenie „domku szwajcarskiego” na Wyspie Edwarda, poprzez rozbiórkę elementów wnętrza.

W kolejnej części przedstawiono rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazu priorytetowego. W zakresie ochrony przyrody zabytków rekomendowano utworzenie Zaniemyskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Następnie zaprezentowano wnioski i rekomendacje dotyczące kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, a w tym dotyczące ochrony potencjału kulturowego. Na poziomie regionalnym, stwierdzono m.in konieczność:

- utrzymanie ochrony prawnej obiektów i obszarów zabytkowych;
- wzmacnianie działań ochronnych obiektów i obszarów zabytkowych;
- podnoszenie rangi ochrony najcenniejszych obiektów i obszarów zabytkowych;
- obejmowanie ochroną prawną najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych o wysokich wartościach kulturowych, historycznych i krajobrazowych, w tym poprzez wspieranie działań na rzecz przeprowadzania analiz mogących stanowić podstawę powołania parku kulturowego na obszarze o zachowanych wartościach kulturowych i krajobrazowych związanych działalnością rodu Raczyńskich w rejonie Zaniemyśla;
- kształtowanie struktur przestrzennych z zachowaniem zgodności z cechami i wartościami zasobów dziedzictwa kulturowego;
- rewaloryzacja oraz modernizacja obiektów zabytkowych, w tym adaptacja do nowych funkcji, z zachowaniem walorów krajobrazowych i architektonicznych (rewaloryzacja zespołu dworskiego na Wyspie Edwarda);
- zachowanie historycznego charakteru otoczenia obiektów i zespołów zabytkowych z uwzględnieniem walorów krajobrazowych;
- rozwój turystyki kulturowej z uwzględnieniem walorów krajobrazowych.

Na poziomie lokalnym, przedstawiono szczegółowe wytyczne odnoszące się do kierunków zmian w strukturze przestrzennej oraz w przeznaczeniu terenów lub zasad ich zagospodarowania. Określają one dopuszczalny zakres i ograniczenia tych zmian, w tym wytycznych odnośnie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów m.in:

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- kształtowanie struktury przestrzennej krajobrazu z uwzględnieniem wyróżników kompozycji przestrzennej jako elementów szczególnie odznaczających się w przestrzeni krajobrazu wysokością, gabarytami oraz formą lub sposobem zagospodarowania:
dominanta krajobrazowa – obszar: Wyspa Edwarda, półwysep; akcent krajobrazowy – obiekt: – dwór „szwajcarski” na wyspie Edwarda;
 - rewaloryzacja zespołu dworskiego na Wyspie Edwarda
 - dla zabudowy na Wyspie Edwarda, zachowanie istniejącej zabudowy dworskiej, możliwa jest jej przebudowa i rozbudowa z uwzględnieniem walorów krajobrazowych, w tym historycznych uwarunkowań.
- Wśród rekomendacji i wniosków dotyczących zadań mających na celu zachowanie dotychczasowego stanu lub doprowadzenie do stanu pożądanego, adekwatnie do charakterystyki, wartości i zagrożeń zidentyfikowanych, dla możliwości zachowania wartości danego krajobrazu w zakresie, wymieniono m.in.:
- Wspieranie działań dotyczących opieki i rewitalizacji obiektów zabytkowych na Wyspie Edwarda, poprzez działania mające na celu przywrócenie wartości kulturowych domku szwajcarskiego.
 - Zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych na Wyspie Edwarda.
 - Zachowanie ustanowionych form ochrony przyrody, tj. pomników przyrody na Wyspie Edwarda.
 - Wspieranie działań na rzecz utworzenia Zaniemyskiego Parku Krajobrazowego.
 - Zachowanie i ochronę zespołu dworskiego, wprowadzenie stref ochrony konserwatorskiej oraz elementów ekspozycji widokowej dla obszaru Wyspy Edwarda.

Drugi, wspomniany obszar priorytetowy *Dolina Warty: Pyzdry-Rogalinek* obejmuje 76 kilometrowy odcinek wzdłuż rzeki Warty, przebiegający przez 13 gmin. Kilkunastokilometrowej długości fragment obszaru zlokalizowany jest na południowym i południowo-wschodnim krańcu gminy Zaniemyśl. W szczegółowej charakterystyce tego krajobrazu, nie odnoszono się do żadnych obiektów kulturowych zlokalizowanych na terenie gminy Zaniemyśl.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

W myśl art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości.

Zasoby dóbr kultury w gminie Zaniemyśl przedstawia się następująco: w wojewódzkiej/ gminnej ewidencji zabytków nieruchomych znajduje się 76 obiektów (w tym 1 układ urbanistyczny, 13 zespołów pałacowo/dworsko-folwarcznych i folwarcznych, 45 budynków, 10 parków oraz 7 cmentarzy), z czego 24 jest wpisanych 21 decyzjami do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Ponadto w gminnej ewidencji zabytków, przygotowanej w roku 2012, odnotowano około 316 stanowisk archeologicznych o znanej lokalizacji w tym dwa ujęte w rejestrze zabytków. Liczba stanowisk znajdujących się w ewidencji wojewódzkiej (włączając nawarstwienia osadnicze historycznego układu urbanistycznego miasta) jest zapewne większa i wymaga weryfikacji.

Na terenie gminy występuje jeden zabytkowy układ urbanistyczny miasta Zaniemyśla (1742 - 2 poł. XIX w). Począwszy od XII wieku aż do 1742 roku osadnictwo skupiało się w południowej części Zaniemyśla, a więc na obszarze dawnej wsi Niezamyśl. Osadnictwo rozwijało się w układzie owalnicowym, wzdłuż drogi powstałej z rozwidlenia szlaku poznańsko- wrocławskiego w drogę prowadzącą do Kępy Wielkiej i Książa (ulica Edwarda Raczyńskiego). W 1742 na północ od Niezamyśla został lokowany Zaniemyśl. Nowe miasto wytyczono w miejscu gdzie krzyżowały się stare, niefunkcjonujące dziś szlaki handlowe, o znaczeniu w tym czasie bardziej regionalnym (z Bnina do Książa oraz z Środy do Śremu). Centralnym punktem układu był olbrzymi prostokątny rynek, wydłużony wzdłuż os północny- zachód/ południowy- wschód (obecnie w części plac Berwińskiego), z którego narożników wybiegały drogi dojazdowe do Bnina (z północno- zachodniego- fragment północny ulicy Poznańskiej), do Polwicy (z północno-wschodniego), do Niezamyśla i Książa (z południowo- zachodniego- dzisiejszy odcinek południowy ulicy Poznańskiej). Wytyczony był wyjazd również z południowo- wschodniego narożnika rynku w kierunku Środy (ulica Średzka) oraz na południowy- wschód (dzisiejsza ulica Powstańców Wielkopolskich). W 2/5 ściany

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

południowo- zachodniej wybiegał z dawnego rynku szlak w kierunku Śremu (ul Śremska). Na zapleczu parcel wokół rynku funkcjonowały prawdopodobnie drogi o charakterze gospodarczym. Około połowy XIX wieku zmieniła koncepcja rozwoju przestrzennego miasta. Wskutek przeprowadzonych przez władze pruskie regulacji zmniejszyła się powierzchnia miejscowego rynku. Dzięki temu powstał południowy blok zabudowy pomiędzy nowo wytyczoną ulicą Kilińskiego a południowym odcinkiem ulicy Poznańskiej, przez co rynek nabrał kształt kwadratu, wytyczając nowe uliczki zwane „gąskami” w północno-wschodnim i południowo wschodnim narożniku. Powstały w latach 1854-1855 kościół ewangelicki wtopił się w nowopowstały kwartał zabudowy. W 1840 roku na terenie Niezamyśla rozebrano stary drewniany kościół katolicki. Nowy kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca wzniesiono w latach 1840-1842 z legatu ówczesnych właścicieli Zaniemyśla w stylu neogotyku romantycznego w nowym miejscu. Jego lokalizacja uwzględniała już zapewne koncepcję włączenia Niezamyśla w obręb miasta. W myśl tej koncepcji kościół ustawiono na osi południowego odcina ulicy Poznańskiej i łączącej się z nią szerokiej ulicy Edwarda Raczyńskiego o założeniu plantowym. Jednocześnie w tym samym czasie, założono w południowo-wschodniej części dzisiejszego miasta nowy cmentarz parafialny, zlokalizowany przy drodze do Czarnotek (dzisiejszej ulicy Topolowej). Według planu archiwalnego z 1857 roku zabudowa Zaniemyśla obejmowała rynek oraz południowy odcinek ulicy Poznańskiej, a dalej kontynuowała się wzdłuż ulicy Raczyńskiego po dzisiejsze ulicę Plażową oraz ulicę Średzką i częściowo Kilińskiego. Luźna zabudowa ulicy Raczyńskiego od ulicy Plażowej pochodziła z ostatniej ćw. XIX wieku i czasów obecnych. Powstanie linii kolejki wąskotorowej w 1 dekadzie XX wieku ograniczyło rozwój miasta w kierunku północnym. W późniejszym okresie miasto wykazywało tendencje do rozwoju w kierunku wschodnim po obu stronach ulicy Średzkiej, gdzie wytyczono regularną siatkę ulic i parcel. Większość zabudowań miejskich powstała w 2 poł. XIX wieku lub początkach XX wieku. Nadal istnieje jednak kilka domów, których powstanie datuje się na koniec XVIII wieku i 1 poł. XX wieku. Wśród nich są domy położone przy rynku - **Placu Berwińskiego, np. dom nr 7, ulicy Poznańskiej (np. nr 12)** oraz część domów przy ulicy Kilińskiego czy Edwarda Raczyńskiego. Zwarta zabudowa przy rynku ma charakter parterowy w układzie kalenicowym.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Do najcenniejszych obiektów zabytkowych gminy należą obiekty sakralne-
kościóły w Zaniemyślu, Mądrzem i Śnieciskach wpisane do rejestru zabytków. Najstarszym, a zarazem jedynym na terenie gminy przykładem drewnianej architektury sakralnej jest późnobarokowy **kościół pw. Św. Marcina w Śnieciskach**, o konstrukcji zrębowej, szalowanej deskami zewnątrz, wybudowany w 1767 roku. Wewnątrz zdoła go polichromia o motywach roślinno-figuralnych autorstwa Wiktora Gosienieckiego z 1929 roku. Na szczególną uwagę zasługuje jego zabytkowe wyposażenie, a w tym barokowe ołtarze (główny z rzeźbami świętych Anny i Joachima oraz boczny z obrazem św. Józefa z Dzieciątkiem) oraz rokokowy ołtarz boczny z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Ponadto, późnogotycki krucyfiks na belce tęczowej, kropielnica z początków XVI wieku oraz barokowe rzeźby św. Michała Archanioła, św. Jana Nepomucena, św. Stanisława i św. Wojciecha. Przy kościele znajduje się zabytkowa dzwonnica o otwartej słupowej konstrukcji wybudowana w 1855 z trzema dzwonami z XV, XVI i XVII wieku. Szczególnie interesującym przykładem architektury sakralnej jest wybudowany w duchu neogotyku romantycznego **kościół parafialny w Zaniemyślu pw. Św. Wawrzyńca**. Świątynia została wzniesiona w latach 1840-1842 z legatu ówczesnych właścicieli Zaniemyśla w latach 1782-1822, Józefa i Laury Jaraczewskich. Prace budowlane finansował hrabia Edward Raczyński, a nadzorował ówczesny proboszcz parafii, ksiądz Antoni Rybicki. Jest to trójnawowa świątynia z wyodrębnionym prezbiterium. Elewację główną flankują ośmioboczne, narożne wieżyczki. Wertykalnie elewacje podzielone jednoskokowymi szkarpami ozdobionymi blendami. Horyzontalnie w zwieńczeniu elewacji przebiega ozdobny fryz z ostrołukowych arkadek oraz gzyms. Na zabytkowe wyposażenie składają się oryginalne neogotyckie ołtarz główny oraz stalle, konfesjonały. Innym przykładem neogotyckiej architektury sakralnej jest również **kościół ewangelicki**, obecnie rzymsko – katolicki w Zaniemyślu pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny. Świątynię wybudowano w latach 1854-1855. Jest to budynek o bryle złożonej, jednokondygnacyjny w nawie głównej, przykryty wysokim dwuspadowym dachem, z niższym od nawy głównej prezbiterium oraz z pięciokondygnacyjną wieżą, przykryta strzelistym hełmem ostrosłupowym zwieńczonym na kulą i krzyżem. Elewacje kościoła są licowane czerwoną cegłą i ujęte w narożne lizeny, przechodzące w sterczyny. Horyzontalnie partię cokołu wieńczy profilowany gzyms, a całość elewacji ceglany fryz i prosty gzyms. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym i podkreślone odcinkami gzymsu wspartego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

na konsolach. Na uwagę zasługuje także **neogotycki kościół parafialny w Mądrzem, pw. Św. Jadwigi Śląskiej**, wzniesiony na szczycie niewielkiego wzniesienia (w miejscu starszej świątyni) w latach 1896 – 1897, według projektu Jana Rakowicza, ówczesnego architekta arcybiskupiego. Budynek o bryle złożonej w formie oszkarpowanego prostopadłościanu nakrytego dachem czteropołaciowym, z sygnaturką nad nawą główną, z niższą nawą boczną od południa krytą dachem pulpitowym oraz charakterystyczną wieżą o szpiczastym ośmiobocznym hełmie. Na zachowane oryginalne wyposażenie tej świątyni (po 1900 roku) składają się m.in. ołtarze główny i boczne, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy, witraże oraz m.in. i późnogotycka Pieta z 2 ćw. XV wieku oraz krucyfiks z XVII wieku. obraz Chrystusa u słupa z przełomu XVIII/XIX wieku. Kościół jest sanktuarium maryjnym, a kult Matki Boskiej Bolesnej Mądrskiej rozwinięty był już XVII wieku.

Wśród najcenniejszych zabytków gminy należy wymienić **również zespoły pałacowo/ dworsko- folwarczne** w Czarnotkach, Jeziorach Wielkich, Łęknie, Płaczkach, Polwicy, Wyszakowie, Śnieciskach oraz zespół dworski w Zaniemyślu na Wyspie Edwarda. Do najcenniejszych należy **barokowy dwór w Jeziorach Wielkich**. W oparciu o przesłanki historyczne oraz określone cechy stylistyczne i konstrukcyjne jego powstanie datuje się na połowę XVII wieku. W 2 poł. XVI wieku znajdujące się tu dobra rycerskie podzielone na części należały do rodzin Turewskich, Międzychodzkich i Słupskich. W 1679 roku wspomnianym w źródłach właścicielem majątku był Hieronim Poniński (1679), a od XVIII – XIX wieku majątek w Jeziorach Wielkich wchodził w skład dóbr zaniemyskich. W 4 ćw. XIX wieku przeszedł w ręce niemieckiej rodziny Jouanne. Obecnie dwór (wykorzystywany w celach mieszkalnych) wraz z parkiem znajduje się w rękach prywatnych. Obiektem wyjątkowym w krajobrazie gminy jest położony nad brzegiem jeziora Jezioro Małe eklektyczny pałac Potulickich **w Łęknie**, wzniesiony według projektu Stanisława Hebanowskiego w 1859 roku. Autorem bogato dekorowanych elewacji oraz sztukaterii wnętrza był Konstanty Ceptowski. W 1887 roku został on rozbudowany przez rodzinę Jouanne. Obiekt pełni dziś funkcje szkoły i wraz z parkiem jest własnością gminy. Innym przykładem siedziby szlacheckiej jest **dwór w Czarnotkach**, wybudowany w stylu eklektycznym około 1860 roku przez rodzinę Karczewskich. Dwór wzniesiono prawdopodobnie w miejscu starszej siedziby, a około 1870 roku dobudowano w jego północnym narożniku oficynę dworską pełniącą

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

ówcześnie funkcje kuchni oraz mieszczącą pokoje gościnne. Obecnie pełni funkcje mieszkalne i znajduje się w rękach prywatnych. Ciekawym przykładem architektury rezydencjalnej jest **dwór w Płaczkach** składający się z dwóch części, z których starsza wybudowana w latach 70-80 XX wieku (z wykorzystaniem wcześniej istniejących murów) nawiązuje do tzw. „architektury willi szwajcarskich”, a młodsza powstała zapewne w początkach XX wieku stylistycznie nawiązuje do neorenesansu północnoeuropejskiego. Dwór, obecnie nieużytkowany wraz parkiem stanowi własność prywatną. Innym przykładem jest **dwór w Polwicy** wybudowany prawdopodobnie w 1 poł. XIX wieku przez Heliodora Skórzewskiego, z piętrową przybudówką z początku XX w. W tym dworze urodził się wybitny poeta wielkopolski Ryszard Wincenty Berwiński, co upamiętnia zawieszona na ścianie budynku pamiątkowa tablica ku czci poety „*Wielki poeta z małej Polwicy*”. Obiekt nie jest dziś użytkowany i znajduje się w rękach prywatnych. Ciekawym przykładem niewielkiej siedziby szlacheckiej, wybudowanej w stylu klasycyzującym jest dwór w **Wyszakowie**, powstały w latach 1860-1870 i rozbudowany w okresie międzywojennym. Dwór (użytkowany w celach mieszkalnych) obecnie stanowi własność prywatną. Na szczególną uwagę zasługuje położony na Wyspie Edwarda na Jeziorze Raczyńskim **dwór** nazywany też „domkiem szwajcarskim” **w Zaniemyślu**. Wybudowany został z inicjatywy Edwarda Raczyńskiego, między 1817 a 1819 rokiem modrzewiowy dom wzorowany był na alpejskiej architekturze mieszkalno-gospodarczej. Raczyński utrzymywał naturalny charakter wyspy tylko nieznacznie go modyfikując. W czasach Raczyńskiego wyspa była areną corocznie organizowanych bitew morskich, przy wykorzystaniu budowanych w tym celu okrętów. Po tragicznej samobójczej śmierci Edwarda w dniu 25 stycznia 1845 roku, wyspa powróciła do ówczesnych właścicieli dóbr Skórzewskich. Po 1945 roku wyspa była ogólnie dostępna, a dawny dwór znajdował się w rękach PTTK, a następnie PGRyb. i ANRSP. Obecnie jest własnością Gminy Zaniemyśl.

Szczególnie wartościowe dla krajobrazu gminy są zespoły zieleni parkowej. W większości są one częścią założeń rezydencjalnych (pałacowo/dworsko-folwarcznych) za wyjątkiem parku-ogrodu plebańskiego w Zaniemyślu. Na terenie gminy znajduje się 10 parków i wszystkie objęto ochroną konserwatorską wpisując je do rejestru zabytków. Są to z reguły założenia krajobrazowe. Do najciekawszych i najlepiej zachowanych o czytelnych granicach i układzie kompozycyjnym należy park z końca

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

XIX wieku w Łęknie oraz w **Jeziorach Wielkich** (założony w końcu XVII wieku). Wśród innych wspomnieć należy parki w **Czarnotkach, Polwicy, Płaczkach, Wyszakowie** czy **Śnieciskach**. Do wyjątkowych należy również kompleks zieleni parkowej na Wyspie Edwarda z wieloma okazami starodrzewu dębowego, z których (około 50) uznano za pomniki przyrody oraz wspomniany **park- ogród** plebański przy kościele pw. św. Wawrzyńca w Zaniemyślu.

Wśród innych interesujących i cennych zabytków zlokalizowanych na terenie gminy wspomnieć należy także obiekty techniki związane z produkcją rolno – spożywczą zlokalizowane w obrębie zespołów pałacowo/dworsko-folwarcznych. Do najciekawszych zaliczyć można XIX wieczne: **stajnię** w zespole w Czarnotkach, **gorzelnię** w Łęknie i Śnieciskach oraz **spichlerze** w Śnieciskach i Wyszakowie.

Wśród zabytkowych **obiektów użyteczności publicznej** na terenie gminy wspomnieć można budynek stacyjno-mieszkalny Średzkiej Kolei Powiatowej w Zaniemyślu powstały w 1911 roku, a przykładem **zabytków techniki** z terenu gminy jest położony na trasie kolejki wąskotorowej most w Śnieciskach wybudowany w 1910 roku.

Na terenie gminy znajduje się siedem zabytkowych **cmentarzy**, wśród których należy wspomnieć przykościelne cmentarze rzymsko- katolickie przy kościele parafialnym w **Śnieciskach** o metryce średniowiecznej oraz XIX wieczny cmentarz w miejscowości **Mądre**. Ważnym miejscem jest założony około połowy XIX wieku cmentarz parafialny przy kościele pw. Św. Wawrzyńca (ul. Topolowa), miejsce pochówku wielu zasłużonych mieszkańców Zaniemyśla. Oprócz cmentarzy rzymsko – katolickich w ewidencji WWKZ znajdują się dwa cmentarze ewangelickie w Zaniemyślu przy ulicy Śremskiej i Zwoli przy ulicy Głównej, których założenie datowane jest na 2 połowę XIX wieku. Miejsmem pamięci o żydowskich mieszkańcach Zaniemyśla jest cmentarz zlokalizowany w rejonie ulicy Chmielnik. Został on prawdopodobnie założony około 1780 roku, a ostatni pochówek miał miejsce w 1935 roku. W okresie II wojny światowej został zniszczony przez okupantów, a znajdujące się tu macewy zostały wykorzystane do budowy dróg. W 2014 roku z inicjatywy Stowarzyszenia „Ziemia Zaniemska” i przy wsparciu lokalnego samorządu na terenie dawnego cmentarza utworzono lapidarium z wykorzystaniem, zachowanych macew.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Szczególnie cennymi obiektami zabytkowymi są także znajdujące się na terenie gminy **stanowiska archeologiczne**, których odnotowano ponad 300. Do najważniejszych zaliczyć należy wpisane do rejestru zabytków grodziska wczesnośredniowieczne: wkłęsłe na stanowisku 4 w Kępie Wielkiej (obszar AZP 58-30/36) oraz stożkowate z (fazy F) w Łęknie na stanowisku 2 (obszar AZP 57-30/89). Są to stanowiska interesujące pod względem usytuowania, zachowania materiału archeologicznego jak i szczególnej wartości poznawczej dla pradziejów tej strefy Wielkopolski. Dotychczasowe badania archeologiczne na terenie gminy Zaniemyśl świadczą, iż był to teren intensywnie zasiedlony, a osadnictwo skoncentrowane było wzdłuż rynny jezior kórnickich (Jezioro Wielkie, Jezioro Małe, Łękno, Raczyńskie), w dolinie rzeki Maskawy oraz w Pradolinie Warciańsko- Odrzańskiej. Występowało tutaj niemal we wszystkich okresach pradziejów, przez średniowiecze po czasy nowożytne. Osadnictwo z okresu średniowiecza jest najliczniej reprezentowane. W okresie tym zajmowano nie tylko rejony dolin rzecznych, ale także tereny wysoczyzny, a ślady osadnictwa odzwierciedlają obecny układ miejscowości na terenie gminy.

3.1. Obiekty zabytkowe, nieruchome wpisane do rejestru zabytków.

(obiekty podświetlone kolorem żółtym są własnością gminy Zaniemyśl)

CZARNOTKI

ZESPÓŁ DWORSKI:

- dwór, 2 poł. XIX, 1910, nr rej.: 1182/Wlkp/A z 26.11.1997 i z 15.03.2024
- oficyna, 2 poł. XIX, nr rej.: jw.
- park, XVIII/XIX, nr rej.: 1181/Wlkp/A z 31.05.1977 i z 15.03.2024

JEZIORY WIELKIE

ZESPÓŁ DWORSKI:

- dwór, poł. XVIII, nr rej.: 1003/Wlkp/A z 29.06.1960
- park, k. XVIII, nr rej.: 1004/Wlkp/A z 31.05.1977

ŁĘKNO

ZESPÓŁ PAŁACOWY, 2 poł. XIX:

- pałac, nr rej.: 1439/A z 12.04.1973
- park z alejami, nr rej.: 1720/A z 23.04.1975 i 1766/A z 31.05.1977

MĄDRE

- kościół par. pw. św. Jadwigi Śląskiej, 1896-97, nr rej.: 2625/A z 29.08.1997

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- cmentarz przykościelny, nr rej.: jw.

PIGŁOWICE

- park, pocz. XIX, nr rej.: 1792/A z 27.06.1980

PŁACZKI

ZESPÓŁ DWORSKI:

- dwór, 1870, nr rej.: 2294/A z 14.12.1993
- park, 1 poł. XIX-XX, nr rej.: 2013/A z 30.08.1985

POLWICA

ZESPÓŁ DWORSKI, poł. XIX, XX:

- dwór, nr rej.: 2280/A z 19.10.1993
- park, nr rej.: 1765/A z 31.05.1997

ŚNIECISKA

- kościół par. pw. św. Marcina, drewn., 1767, nr rej.: 872/Wlkp/A z 22.12.1932 i z 14.11.2012
- dzwonnica, drewn., k. XIX, nr rej.: jw.
- park, k. XVIII, nr rej.: 1790/A z 27.06.1980

WYSZAKOWO

- park, pocz. XX, nr rej.: 2014/A z 20.08.1985

ZANIEMYŚL

- kościół pw. św. Wawrzyńca, ul. Raczyńskiego 34, 1840-42, nr rej.: 1183/Wlkp/A z 3.02.1970 i z 02.04.2024
- park-ogród, przy probostwie, k. XVIII, nr rej.: 1768/A z 31.05.1977
- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. par. pw. Niepokalanego Serca NMP, ul. Poznańska 12, 1854, nr rej.: 1184/Wlkp/A z 10.06.1996 i z 04.04.2024
- cmentarz ewangelicki, ul. Śremska, 1776-1957, nr rej.: 1096/Wlkp/A z 10.07.2020
- ZESPÓŁ DWORSKI, NA „WYSPIE EDWARDA”:
- dwór „szwajcarski”, 1815-25, nr rej.: 2503/A z 11.12.1953
- park, nr rej.: 2124/A z 11.09.1987

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

3.2. Obiekty z terenu gminy Zaniemyśl znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, które zgodnie z art. 22, ust. 5 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków. Obiekty podkreślone kolorem są własnością Gminy Zaniemyśl.

Przekreślone- obiekty nieistniejące lub całkowicie przebudowane.

CZARNOTKI

1/ ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

- a/ dwór, 2 poł. XIX, 1910
- b/ park dworski, XVIII/ XIX
- c/ stajnia II, 3 ćw. XIX
- d/ kuźnia, garaż, stelmacharnia. k. XIX

JASZKOWO

2/ ZESPÓŁ FOLWARCZNY

JEZIORY WIELKIE

3/ ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

- a/dwór, 2 poł. XVII
- b/park krajobrazowy, k. XVII
- c/rządówka, mur. 1 ćw. XX
- d/dom mieszkalny, pocz. XX
- e/ dom mieszkalny- dwojak

KĘPA WIELKA

4/ZESPÓŁ FOLWARCZNY

LUBONIEC

5/ ZESPÓŁ FOLWARCZNY

ŁĘKNO

6/ ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY

- a/pałac, 1859; 1887
- b/ park z alejami, ok. 1890
- c/rządówka, 4 ćw. XIX
- d/dom dyrektora Dominium, pocz. XX
- e/gorzelnia, 4 ćw. XIX
- f/ suszarnia chmielu, k. XIX

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

g/ dom mieszkalny, 4 ćw. XIX

h/ kuźnia

MĄDRE

7/ KOŚCIÓŁ PW.ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ, 1896-1897

8/ CMENTARZ RZYMSKO KATOLICKI PRZY KOŚCIELE PW. ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ

9/ ZESPÓŁ FOLWARCZNY

PIGŁOWICE

10/ ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

a/dwór, 2 poł. XIX/ 1 ćw. XX

b/ park krajobrazowy, pocz. XIX

c/ dom mieszkalny- ośmiorak, XIX/ XX

d/ dom mieszkalny- trojak, k. XIX

PŁACZKI

11/ ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

a/dwór, 70-80. XIX, pocz. XX

b/park, 1 poł. XIX- XX w.

c/rządcówka, 4 ćw. XIX w

d/obora, 1910

e/spichlerz, 1900

f/bukaciarnia, 1905

POLESIE

12/ POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO

POLWICA

13/ ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

a/ Dwór, pocz. XIX, rozbud. k. XIX/l.30 XX

b/ Park, poł. XIX.

ŚNIECISKA

14/ ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY

a/ dwór dzierżawcy ob. (szkoła), 2 ćw. XIX

b/ rządcówka 1835-1838, przbud., l.20 XX

c/ park, k. XVIII

d/ spichlerz, 1835-1837

e/ gorzelnia 1896-1901

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

f/ dom mieszkalny 3A

g/ dom mieszkalny 3C

15/ ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. MARCINA

a/ kościół parafialny, 1767

b/ dzwonnica, k. XIX

c/ cmentarz przykościelny XV

d/ plebania, 1883

16/ CMENTARZ RZYMSKO-KATOLICKI, XIX

17/ MOST NA LINII KOLEJI WĄSKOTOROWEJ, 1910

WYSZAKOWO

18/ ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

a/ dwór, 1860-1870, dobud. 1923, 1935

b/ park, pocz. XX

c/ obora, 4 ćw. XIX

d/ spichlerz. 3 ćw. XIX

ZANIEMYŚL

19/ HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, , 1742 r. – 20. lecie międzywojenne

20/ ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. WAWRZYŃCA

a/ kościół parafialny, 1840-1842

b/ plebania, 1900, rozbud. 1936

d/ park- ogród, k. XVIII

21/ KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, (OB. RZYMSKO-KATOLICKI), 1854-1855

22/ ZESPÓŁ DWORSKI NA WYSPIE EDWARDA

a/ dwór- „DOM SZWAJCARSKI”

b/ park, pocz. XIX

23/ BUDYNEK STACYJNO MIESZKALNY, 1911

24/ DOM MIESZKALNY (Berwińskiego 7), 4 ćw. XVIII

25/ DOM MIESZKALNY (Poznańska 12), pocz. XIX

26/ CMENTARZ PARAFIALNY (ul. Topolowa), XIX

27/ CMENTARZ EWANGELICKI (ul. Śremska), 1776-1957

28/ KAPLICA NA CMENTARZU EWANGELICKIM, XIX/XX

29/ CMENTARZ ŻYDOWSKI (ul. Chmielniki)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

ZWOLA

30/ CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX

3. 3. Wykaz najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy.**JEZIORY WIELKIE**

- Wyposażenie dworu wpisane do rejestru zabytków decyzją nr 25/Wlkp/B z dnia 25 stycznia 2001 roku (41 pozycji).

MĄDRE

- Wyposażenie kościoła p.w. św. Jadwigi Śląskiej wpisane do rejestru zabytków woj. wielkopolskiego pod numerem rejestru 386/Wlkp/B decyzjami z 1971 roku (12 obiektów) i z roku 2018 (27 pozycji).

ŚNIECISKA

- Wyposażenie kościoła p.w. św. Marcina wpisane do rejestru zabytków decyzją nr 134/B z roku 1971 roku (26 pozycji).

ZANIEMYŚL:

- Wyposażenie kościoła ewangelickiego, obecnie rzymsko – katolickiego p.w. Niepokalanego Serca NMP, wpisane do rejestru zabytków decyzją 136/B z 1971 roku (2 pozycje)
- Wyposażenie Kościoła p.w. św. Wawrzyńca wpisane do rejestru zabytków woj. Wielkopolskiego pod numerem rejestru 439/Wlkp/B decyzjami z 1971 roku (29 pozycji) i z roku 2016 (36 pozycji).
- Rzeźba Chrystusa w kaplicy cmentarnej wpisana do rejestru zabytków nr 122/B, z 17.11.1971 roku.

Dla zabytków ruchomych z terenu gminy Zaniemyśl wykonano łącznie 152 karty ewidencyjne, które przechowywane są w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu. W ostatnich czasie prowadzono prace konserwatorskie (między innymi w oparciu o dotację z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków) w kościele p.w. Św. Marcina w Śnieciskach. Odrestaurowano barokowy ołtarz boczny pw. św. Józefa. Odtworzono jego pierwotną kolorystykę (czerni w ciepłym odcieniu), przywrócono oryginalną marmoryzację ze złoceniami na kolumnach w retabulum i wykonano srebrzenia zgodne z techniką oryginału. Pełnej konserwacji oraz restauracji poddano obrazy z przedstawieniami św. Józefa z Dzieciątkiem i Immaculaty oraz rzeźby aniołków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Obecnie trwają prace restauratorskie przy drugim ołtarzu bocznym i konserwacji obrazów Matki Boskiej z Dzieciątkiem, św. Rocha i św. Barbary. W ostatnich latach prowadzono również prace konserwatorskie przy ołtarzu głównym i rzeźbie Piety oraz polichromii i witrażach w kościele p.w. św. Jadwigi Śląskiej w Mądrzem. W Zaniemyślu w kościele parafialnym p.w. św. Wawrzyńca w 2024 roku rozpoczęto prace renowacyjne ołtarza głównego w ramach dotacji z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Prace objęły konserwację i restaurację mensy ołtarzowej, antependium i tabernakulum wraz z rzeźbioną obudową i zabezpieczeniem polichromii oraz prace przy polichromiach prezbiterium. W kościele poewangelickim, ob. parafialnym rzymsko – katolickiego p.w. Niepokalanego Serca NMP w Zaniemyślu wykonano prace przy polichromiach prezbiterium.

Gmina nie dysponuje szczegółowymi danymi na temat stanu zachowania poszczególnych zabytków ruchomych znajdujących się w rękach prywatnych lub stanowiących własność parafii rzymsko-katolickich.

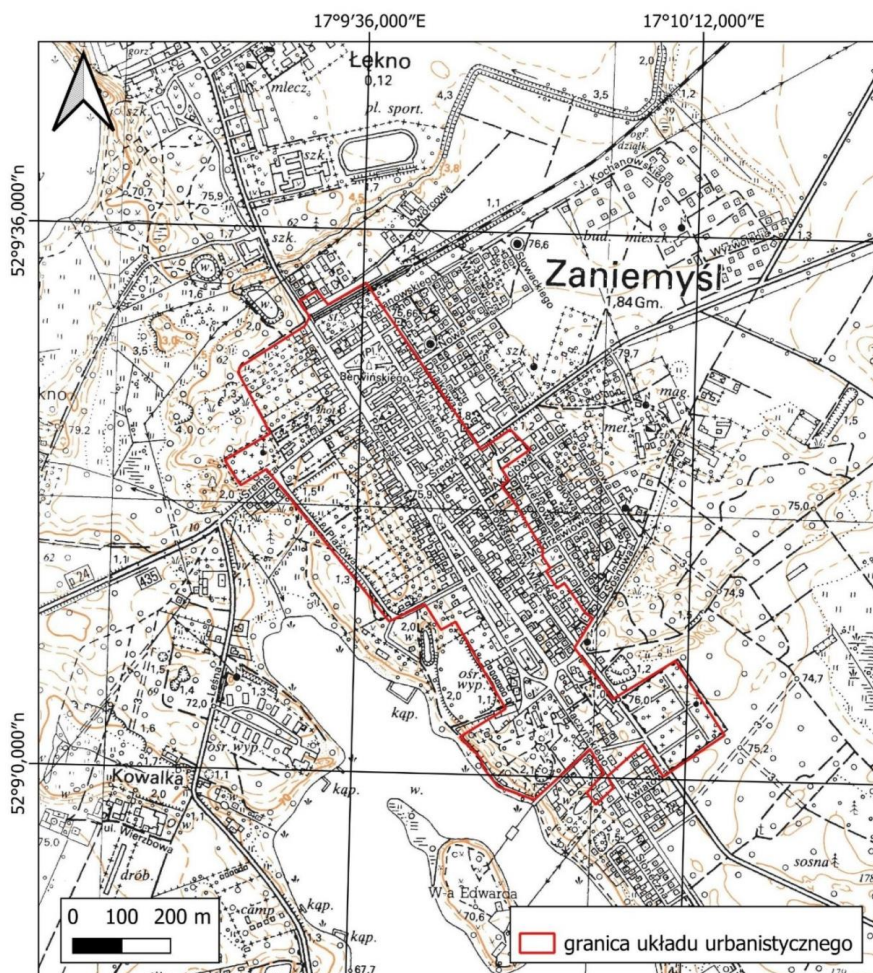
3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków, cmentarze.**3.4.1. Historyczne założenie urbanistyczne****ZANIEMYŚL****- HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, 1742 r. – 20. lecie międzywojenne**

Według planu zamieszczonego na karcie ewidencyjnej znajdującej się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oś układu urbanistycznego ma przebieg północny- zachód/ południowy- wschód, wzdłuż ulic Poznańskiej i Edwarda Raczyńskiego. Na północnym – zachodzie granica układu biegnie od ulicy Poznańskiej, wzdłuż ulicy Ogrodowej (obejmując zaplecze domów położonych przy północnym odcinku ulicy Poznańskiej) w kierunku ulicy Śremskiej, obejmując zasięgiem teren dawnego cmentarza ewangelickiego. Od ulicy Śremskiej przebiega wzdłuż ulicy Plażowej (na zapleczu domów przy południowym odcinku ulicy Poznańskiej) skręcając w kierunku ulicy Edwarda Raczyńskiego. Dalej biegnie wzdłuż ulicy św. Wawrzyńca po ulicę księdza Nawrowskiego, skręcając dalej na południowy- zachód w kierunku jeziora Raczyńskiego. Następnie przebiega promenadą wzdłuż brzegu jeziora i zakręca na północny- wschód wracając do ulicy Edwarda Raczyńskiego, włączając w ten

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

sposób w granice układu teren parku proboszczowskiego (dawnego kościoła parafialnego). Południowo-wschodni kraniec układu, ograniczony jest przebiegiem ulicy Edwarda Raczyńskiego, obejmując działkę nr 481 i skręcając na północ do ulicy Topolowej, a następnie przecinając ulicę Topolową biegnie wzdłuż granic cmentarza parafialnego, wracając do ulicy Topolowej. Od ulicy Topolowej granica układu skręca na północny- wschód wzdłuż ulicy Sosnowej, a dalej na północny- zachód wzdłuż granicy posesji zlokalizowanych po południowej stronie ulicy Świerkowej w kierunku ulicy Akacyjowej i dalej Średzkiej (obejmując kwartał po północnej stronie ulicy Jarzębinowej). Następnie granica przecina ulicę Średzką, biegnąc dalej na północny- zachód wzdłuż ulicy Działkowej (na zapleczu domów przy ulicy Kilńskiego) i przecinając tory linii kolejowej dochodzi do ulicy Dworcowej. Następnie prowadzi na południowy- zachód i dalej- północny zachód dochodzi do ulicy Poznańskiej (obejmując zasięgiem działkę 71/7).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Zabytkowy układ urbanistyczny miasta Zaniemyśla (zaznaczony czerwoną linią), zgodny z kartą ewidencyjną z maja 2025 roku ujętą w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

3.4.2. Spis zabytkowych parków na terenie gminy

CZARNOTKI

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, XVIII/ XIX, nr rej.: 1181/Wlkp/A z 31.05.1977 i z 15.03.2024

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

JEZIORY WIELKIE

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, XVII, nr rej.: 1004/Wlkp/A z 31.05.1977

ŁĘKNO

- PARK Z ALEJAMI W ZAŁOŻENIU PAŁACOWO-FOLWARCZNYM, 2 poł. XIX, nr rej.: 1720/A z 23.04.1975 i 1766/A z 31.05.1977

PIGŁOWICE

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, pocz. XIX, nr rej.: 1792/A z 27.06.1980

PŁACZKI

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, 1 poł. XIX-XX, nr rej.: 2013/A z 30.08.1985

POLWICA

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, nr rej.: 1765/A z 31.05.1997

ŚNIECISKA

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, k. XVIII, nr rej.: 1790/A z 27.06.1980

WYSZAKOWO

- PARK W ZAŁOŻENIU DWORSKO-FOLWARCZNYM, pocz. XX, nr rej.: 2014/A z 20.08.1985

ZANIEMYŚL

- PARK-OGRÓD, PRZY PROBOSTWIE W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. WAWRZYŃCA, k. XVIII, nr rej.: 1768/A z 31.05.1977
- PARK W ZESPOLE DWORSKIM NA „WYSPIE EDWARDA”, nr rej.: 2124/A z 11.09.1987.

3.4.3 Spis zabytkowych cmentarzy na terenie gminy**MĄDRE**

- CMENTARZ RZYMSKO KATOLICKI PRZY KOŚCIELE PW. ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ, nr rej.: 2625/A z 29.08.1997

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

ŚNIECISKA

- CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY W ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. MARCINA, XV
- CMENTARZ RZYMSKO-KATOLICKI, XIX

ZANIEMYŚL

- CMENTARZ PARAFIALNY (ul. Topolowa), XIX
- CMENTARZ EWANGELICKI (ul. Śremska), 1776-1957/1776-1957, nr rej.: 1096/Wlkp/A z 10.07.2020
- CMENTARZ ŻYDOWSKI (ul. Chmielniki)

ZWOLA

- CMENTARZ EWANGELICKI, 2 poł. XIX

3.5. Zabytki archeologiczne**3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy:****KĘPA WIELKA**

GRODZISKO WKŁĘSŁE W CZESNOŚREDNIOWIECZNE- Stan. 4 (obszar AZP 58-30/36), nr rej. 1368/A z 10. listopada 1972 roku, wpisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem 422/Wlkp./C z 06. 03. 2012 roku.

ŁĘKNO

GRODZISKO STOŻKOWATE W CZESNOŚREDNIOWIECZNE (FAZA F)- Stan. 2 (obszar AZP 57-30/89), nr rej 1970/A z 10. grudnia 1984 roku, wpisane do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem 90/Wlkp./C z 27. 09. 2007 roku.

3.5.2. Stanowiska o własnej formie krajobrazowej z terenu gminy**KĘPA WIELKA**

Grodzisko wkłęsłe (stanowisko 4) położone jest w lesie, na wschód od rzeczki Maskawy, która około 3 km na południowy- zachód od stanowiska uchodzi do Warty. W chwili

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

obecnej nie zagraża mu działalność gospodarcza człowieka, natomiast zagrożeniem są nielegalne poszukiwania wykrywaczami metali.

ŁĘKNO

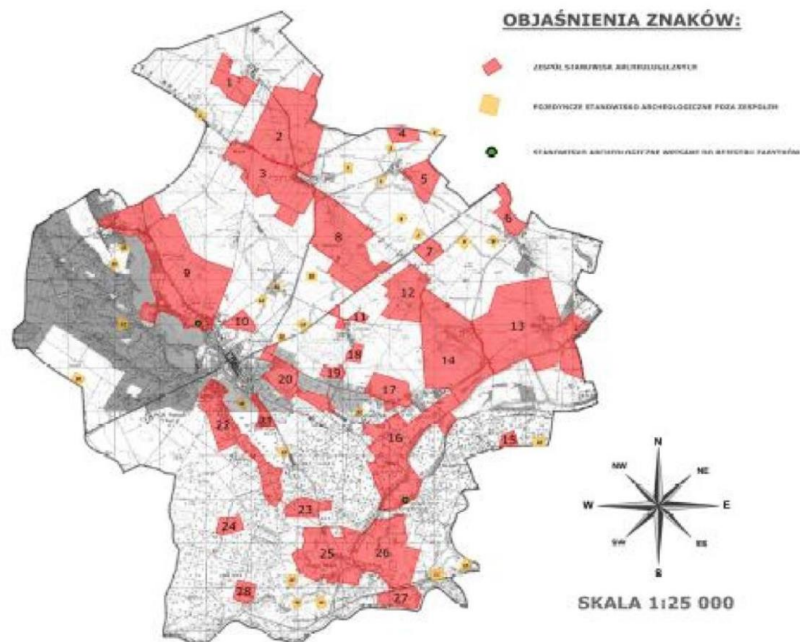
Grodzisko (stanowisko 2) położone jest w lesie, jako nieużytek wymaga uzupełnienia w wale (5-metrowe stożkowe grodzisko zwane „Łysa Góra”).

3.5.3 Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych na terenie gminy zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków łącznie z funkcją oraz analizą chronologiczną.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	LICZBA OGÓŁEM	W tym stanowiska wpisane do rejestru zabytków
a. grodziska	4	2
b. osady	537	X
c. cmentarzyska	21	X
d. inne (podgrodzie, wały, szańce, skarby, nieokreślone)	16	X
Łącznie	578	2

Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych (z uwzględnieniem funkcji) na obszarze gminy Zaniemyśl, ujętych w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych (patrz spis Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zaniemyśl na lata 2020-2023) oraz w oparciu o kwerendę przeprowadzoną w archiwum WWKZ w Poznaniu w sierpniu 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH
GMINA ZANIEMYŚL

Jak wynika z badań archeologicznych prowadzonych na obszarach obejmujących gminę Zaniemyśl, teren ten był intensywnie zasiedlony przez wszystkie okresy, od pradziejów (począwszy od mezolitu) po okres nowożytny, czego egzemplifikacją jest 316 zarejestrowanych tu stanowisk archeologicznych (znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków). Stanowiska o znanej lokalizacji oraz archiwalne stanowią zapewne tylko część wszystkich stanowisk z terenu gminy i powyższe dane mogą ulegać zmianie w toku dalszego archeologicznego rozpoznania terenu.

Osadnictwo koncentruje się przede wszystkim wzdłuż cieków wodnych. Teren gminy Zaniemyśl, położony w znacznej części w obrębie Równiny Wrzesińskiej, którą przecina dopływ Warty rzeka Maskawa (wschodnia część gminy). Południowo- zachodni kraniec, tej Równiny nazywany również Równiną Średzką (południowo- zachodnia część gminy), charakteryzuje występowanie długiej rynny jezior kórnickich, natomiast południowo- wschodni kraniec gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

leży już w obrębie Kotliny Śremskiej będącej częścią Pradoliny Warciańsko-Odrzańskiej. Tereny wzdłuż cieków wodnych szczególnie atrakcyjne dla osadnictwa urozmaicone są rozcięciami erozyjnymi i cyplami. Na terenie gminy wyróżniono kilka szczególnych skupisk osadniczych:

- **wzdłuż rynny jezior kórnickich** (Jezioro Wielkie, Jezioro Małe, Łękno, Zaniemyśl, Zwola);
- **w dolinie rzeczki Maskawy** (Pigłowice, Mądre, Wyszakowo, Czarnotki, Kępa Wielka i Mała)
- **w Pradolinie Warciańsko-Odrzańskiej** (Kępa Wielka).

Koncentracje osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego zarejestrowano także w obrębie wysoczyzny morenowej Równiny Wrzesińskiej (m.in. Jaszkowo, Śnieciska, Bożydar).

Na obszarach obejmujących teren gminy dominują rozległe wielokulturowe osady o dużym rozrzucie materiału zabytkowego, wśród których spotyka się narzędzia krzemienne z epoki kamienia oraz materiały zabytkowe, przede wszystkim ceramikę naczyniową z epok brązu i żelaza. Pod względem chronologicznym przeważają osady kultury łużyckiej i przeworskiej z okresu wpływów rzymskich oraz wczesnośredniowieczne. Nieco mniej liczne są pozostałości starszego osadnictwa neolitycznego, a do wyjątkowych zaliczyć można ślady najstarszego osadnictwa mezolitycznego (w Wyszakowo).

Stanowiska późnośredniowieczne i nowożytnie występują przeważnie w pobliżu współczesnych miejscowości wyznaczając tym samym ich metrykę.

Wszystkie stanowiska zlokalizowane na terenie gminy oraz nawarstwienia kulturowe w obrębie historycznego układu urbanistycznego w Zaniemyślu podlegają ochronie konserwatorskiej w myśl Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 roku. Część stanowisk znana jest tylko na podstawie danych archiwalnych z końca XIX wieku bądź początków XX wieku, bez dokładnej lokalizacji, określającej zazwyczaj tylko miejscowość. Większość stanowisk rozpoznana jest na podstawie szczegółowych badań powierzchniowych przeprowadzonych w ramach programu konserwatorskiego pod nazwą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Jest to jednak rozpoznanie wstępne, przy którym określenie zarówno funkcji, jak i wartości poznawczej stanowiska może ulec zmianie po przeprowadzeniu prac wykopaliskowych. Dodatkowo

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Wyznaczony na mapach obszar stanowiska należy traktować orientacyjnie, może się bowiem okazać w trakcie realizacji prac ziemnych, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie stanowisk lokalizowanych na podstawie obserwacji powierzchniowych.

Aby zapewnić prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych należy:

- respektować wyznaczone strefy ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wprowadzić zapis zapewniający prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, tj. założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków.

Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich prac ziemnych naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.**4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków:**

W oparciu o prospekcję terenową przeprowadzoną w 2024/2025 roku w związku z przygotowaniem gminnej ewidencji zabytków można stwierdzić, że w najlepszym stanie zachowania są zlokalizowane na terenie gminy zabytkowe **obiekty sakralne**. Wszystkie poddawane są systematycznym pracom remontowo-konserwatorskim. W ostatnim czasie dzięki funduszom pozyskanym z dotacji Rządowego Programu Odbudowy Zabytków oraz Gminy Zaniemyśl były prowadzone prace konserwatorskie w kościołach w **Mądrzem, Śnieciskach i Zaniemyślu pw. Św. Wawrzyńca**. W dobrym stanie są również towarzyszące im budynki dzwonnicy i plebani w Śnieciskach czy plebani przy kościele św. Wawrzyńca w Zaniemyślu.

Zróznicowany jest stan zachowania **obiektów dworskich** położonych na terenie gminy Zaniemyśl. Jako dobry można ocenić stan **pałacu w Łęknie** oraz dworów w **Jeziorach Wielkich, Śnieciskach, Czarnotkach** czy **Pigłowicach**. Prac renowacyjnych wymaga dwór w **Wyszakowie**. Z drugiej strony jako zły należy ocenić stan zabytkowych dworów w **Płaczkach i Polwicy**, obecnie nieużytkowanych i popadających stopniowo w ruinę. Widoczne są silne zawilgocenie i spękanie murów oraz odparzenia tynków, uszkodzenia połaci dachowych i opierzeń. Częściowo zniszczona jest stolarka okienna i drzwiowa. Oba obiekty wymagają pilnego zabezpieczenia i kapitalnego remontu. W trakcie generalnego remontu i prac renowacyjnych jest obecnie **dwór** na Wyspie Edwarda w **Zaniemyślu**, którego stan techniczny w poprzednim Programie opieki nad zabytkami określono jako zły.

Uporządkowania i prac renowacyjnych wymagają również parki wokół dworów w **Płaczkach i Polwicy**. Rewitalizacji wymagają także należący do gminy park w **Śnieciskach** oraz plebański w **Zaniemyślu** (z częściowo zatartą pierwotną kompozycją, z zachowanym starodrzewem). Zadawalający i dobry jest zachowania parków krajobrazowych przy pałacu w **Łęknie**, oraz dworskich w Czarnotkach, Jeziorach Wielkich, Pigłowicach, Wyszakowie i Zaniemyślu na Wyspie Edwarda, pielęgnowanych na bieżąco.

Zróznicowany jest stan zachowania i techniczny zabytkowych budynków gospodarczych wchodzących w skład założeń pałacowo/dworsko-folwarcznych. Do

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

najlepiej zachowanych zaliczyć można, zespół budynków dworsko-folwarcznych w **Czarnotkach** oraz **Łęknie**. Relatywnie dobrze zachowanymi są zabudowania gospodarcze w zespole folwarcznym w **Jaszkowie** oraz dworsko-folwarcznym w **Wyszakowie**. Większość znajdujących się tam budynków gospodarczych jest jednak w średnim lub złym stanie technicznym i wymaga remontów. Rewitalizacji wymagają również ocalałe zabudowania w podwórzcu folwarcznym w **Śnieciskach** (spichlerz i gorzelnia). Jako średni i zły należy ocenić stan techniczny rządcówki i zabytkowych budynków gospodarczych w założeniu dworsko-folwarcznym w **Płaczkach**. Degradacji uległa większość zabudowań gospodarczych zlokalizowanych w podwórzach folwarcznych w **Jeziorach Wielkich**, **Pigłowicach** i **Polwicy**.

W ostatnich latach podjęto prace remontowe w znacznej części zabytkowych budynków mieszkalnych położonych na terenie gminy. Zakres prowadzonych, przeważnie przez prywatnych właścicieli lub użytkowników prace remontowych, obejmuje najczęściej wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, ocieplenie budynków, wymianę pokrycia dachowego. Z jednej strony zahamowany został proces degradacji tych obiektów, z drugiej często zatarciu uległ pierwotny wygląd i charakter tych obiektów. Dotyczy to przede wszystkim domów mieszkalnych znajdujących się w dawnych koloniach mieszkalnych, w zespołach dworsko-folwarcznych.

Prospekcja terenowa przeprowadzone w roku 2024 przy okazji przygotowania Programu oraz wcześniej Gminnej Ewidencji Zabytków na terenie miasta **Zaniemyśla**, uwidoczniała konieczność przeprowadzenia pilnych remontów znacznej liczby budynków „zabytkowych” nie ujętych w GEZ, a zlokalizowanych w rejonie historycznego założenia urbanistycznego **Zaniemyśla**.

Znajdujące się na terenie gminy cztery cmentarze **rzymsko-katolickie** (parafialny w Zaniemyślu i Śnieciskach oraz przykościelne w Mądrzem i Śnieciskach) są zadbane i nie wymagają większych prac konserwatorskich. Żaden nie jest wpisany do rejestru zabytków. Do tej pory nie prowadzono natomiast większych prac porządkowych rewitalizacyjnych związanych z pozostałościami **cmentarzy ewangelickich** na terenie Gminy w Zaniemyślu i Zwoli. Obszar **cmentarza żydowskiego** w Zaniemyślu w celu ochrony wymaga lepszego oznakowania granic w terenie.

Ponieważ **osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne** grupuje się przede wszystkim wokół jezior i wzdłuż cieków wodnych, szczególnie atrakcyjnych dla

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

turystyki i rekreacji, dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są nowopowstające osiedla mieszkaniowe i domków letniskowych. Zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych mogą być również wszelkie prace ziemne związane z inwestycjami budowy kanalizacji, wodociągów, linii energetycznych, dróg, obwodnic, zbiorników retencyjnych, regulacją cieków wodnych, eksploatacją kopalni kruszywa, planowanymi zalesieniami.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych, niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez wszystkich inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze Strategii rozwoju gminy Zaniemyśl 2030 +.

Strategia rozwoju gminy Zaniemyśl 2030+ oraz Prognoza oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Gminy Zaniemyśl 2030+ stanowią załączniki do uchwały Rady Gminy Zaniemyśl Nr LV/411/2023 z dnia 29 maja 2023 roku.

W rozdziale II Strategii prezentującym wnioski z przeprowadzonej diagnozy odnoszącej się sytuacji społeczno-gospodarczej stwierdzono m in. :

- *Gminę Zaniemyśl charakteryzuje bogate i dobrze udokumentowane dziedzictwo historyczno-kulturowe. Teren obfituje w zabytki i dobra kultury materialnej i niematerialnej. Wyjątkową postacią związaną z Zaniemyślem jest romantyczny bohater, hrabia Edward Raczyński.*

- *Triada skojarzeń jezioro – Wyspa - Edward Raczyński jawi się na podstawie przeprowadzonych wywiadów zarówno z liderami lokalnej społeczności, jak i gośćmi odwiedzającymi gminę, jako motyw przewodni, najsilniejsza marka, znak rozpoznawczy Zaniemyśla i całej ziemi zaniemyskiej.*

- *Atrakcją turystyczną jest funkcjonująca od 1910 r. na trasie ze Środy Wlkp. do Zaniemyśla kolejka wąskotorowa, kursująca w letnie weekendy i ciesząca się dużą popularnością.*

- *Potencjał na pakiet turystyczny stanowią: wyposażone w infrastrukturę turystyczną, pobytową Jezioro Raczyńskie, tradycje wypoczynku w gminie, Wyspa Edwarda i sama postać hrabiego Edwarda Raczyńskiego, do tego kolejka średzka, okoliczna przyroda, miejscowe zabytki i bliskość do Kórnik, Rogalina czy Poznania.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Istnieje jednak potrzeba wyeksponowania i poprawy stanu niektórych obiektów, oraz lepszej integracji całości.

W rozdziale III Strategii (*Analiza SWOT*), podejmującym kluczowe potencjały, problemy i wyzwania rozwojowe gminy wśród silnych stron Gminy uznano m.in.:

- *Korzystne położenie na skraju Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego,*
- *Teren atrakcyjny krajobrazowo i do rekreacji – rynna jeziorna, wzgórza, lasy, Wyspa Edwarda,*
- *Bogate i dobrze udokumentowane dziedzictwo historyczno-kulturowe, romantyczny bohater hrabia Edward Raczyński,*
- *Kolejka średzka jako uzupełniająca atrakcja turystyczna.*

W rozdziale V prezentującym priorytety i cele strategiczne wspomniano o najważniejszych funkcjach gminy w hierarchicznej kolejności (*mieszkaniowa, turystyczna, usługowa, rolnicza i produkcyjna*).

Jednym trzech przyjętych celów był: *Gmina Zaniemyśl przyjazna mieszkańcom i zachęcająca do wypoczynku* (Cel I), a wśród kierunków działań wymieniono m. in.:

- *rozwój zrównoważonej turystyki, oferty turystyczno-rekreacyjnej*
- *nowe formy i większa skala promocji gminy*
- *tworzenie poczucia wspólnoty i tożsamości lokalnej, dbanie o lokalne dziedzictwo historyczne i tradycje.*

W rozdziale X Strategii, zaprezentowano zakres planowanych działań w odniesieniu do obszaru strategicznej interwencji określonego w strategii rozwoju województwa wielkopolskiego. Ponieważ w Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030 Gmina Zaniemyśl jest ujmowana w granicach Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego, w Strategii rozwoju gminy Zaniemyśl przyjęto wskazane tam kluczowe kierunki działań, a w tym m.in.:

- *ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego, wyrównywanie dostępu do dóbr i usług kultury, m. in. przez inwestycje w infrastrukturę kultury i poprawę warunków jej funkcjonowania,*
- *rozwój turystyki przez wykorzystanie istniejącego potencjału kulturowego,*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

W rozdziale 1 *Prognozy oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Gminy Zaniemyśl 2030+* znalazły się informacje o prognozie oddziaływania na środowisko, a w tym, m. in. w odniesieniu do ludzi, krajobrazu, zabytków i dóbr materialnych

W rozdziale 5 zaprezentowano przewidywane oddziaływania na środowisko. W odniesieniu do zabytków i dóbr materialnych (5.8) stwierdzono:

- *Działania wyznaczone w projekcie Strategii w większości mają charakter neutralny lub pozytywny, i odnoszą się także do obszarów zidentyfikowanych jako zdegradowane i wymagające pilnych działań rewitalizacyjnych odnoszących się zarówno do sfery społecznej, przestrzennej jak i gospodarczej. Wynika z tego, że wszelkie działania realizowane w oparciu o te wytyczne będą miały wpływ na ogólną poprawę stanu i jakości dóbr materialnych i dóbr kultury. Do działań tych zaliczyć należy wszelkie projekty obejmujące modernizację i rewitalizację obiektów użyteczności publicznej, obiektów o znaczeniu kulturowym, obiektów edukacyjnych, sportowych itp.*

- *Przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny pobudzać aktywność środowisk lokalnych i stymulować współpracę na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałać zjawisku wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne prowadzić powinny do polepszenia jakości życia mieszkańców, w tym zwiększenia ich szans na zatrudnienie. Powinny pozwolić na trwałą odnowę obszaru, poprawę ładu przestrzennego, stanu środowiska i zabudowy, a także przyczyniać się do ograniczania zjawiska eksurbanizacji. Oczywiście pozytywne oddziaływanie będą miały projekty bezpośrednio ukierunkowane na ochronę i popularyzację dziedzictwa kulturowego Gminy Zaniemyśl, a także tworzenie poczucia wspólnoty i tożsamości lokalnej, dbanie o lokalne dziedzictwo historyczne i tradycje.*

W rozdziale 6 („Przewidywane rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczenie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko wynikających z realizacji Strategii Rozwoju”) stwierdzono, że możliwe negatywne oddziaływanie inwestycji na środowisko można ograniczyć poprzez podjęcie wszelkich możliwych działań łagodzących, zapobiegających już na etapie planowania negatywnym oddziaływaniom na środowisko. Poniższej przedstawiono propozycje działań

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

łagodzących dla poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego. W odniesieniu do zabytków i dóbr materialnych stwierdzono:

- *odpowiednie planowanie realizacji projektów, tak by nie zakłócić istniejącego układu przestrzeni publicznej;*
- *szczegółowe uzgadnianie przeprowadzania działań inwestycyjnych w obiektach o szczególnym znaczeniu historycznym lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie.*

4.3. Uwarunkowania wynikające ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zaniemyśl (uwarunkowania oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy ze zmianami, zostało sporządzone zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.) (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 ze zm.). Studium w obecnym brzmieniu zostało przyjęte uchwałą Rady Gminy Zaniemyśl Nr XXXIX/253/2021 z dnia 29 listopada 2021 roku (*w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zaniemyśl*).

W rozdziale 3 Studium (*Diagnoza stanu istniejącego*), w podrozdziale 3.3 dotyczącym warunków przyrodniczych i stanu środowiska, wśród obiektów chronionych na podstawie przepisów szczególnych wymieniono m.in.:

- pomniki przyrody oraz grupy drzew (dęby szypułkowe) na Wyspie Edwarda
- aleję grabową w Łęknie
- 10 zabytkowych parków krajobrazowych (podworskich w Czarnotkach, Jeziorach Wielkich, Łęknie, Pigłowicach, Płaczkach, Polwicy, Śnieciskach, Wyszakowie, Zaniemyślu - Wyspa Edwarda oraz proboszczowski w Zaniemyślu).

W podrozdziale 3.4 dotyczącym środowiska kulturowego stwierdzono w odniesieniu do zabytków archeologicznych :

Cały obszar Zaniemyśla należy traktować jako zabytkowy. Wynika to z położenia dawnej wsi Niezamyśl na skrzyżowaniu szlaków handlowych. Jednym z ważniejszych terenów rezerwowanych dla badań archeologicznych jest cały obszar wyspy na jeziorze Raczyńskim. Na obszarze gminy są jeszcze dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

podlegające ochronie Archeologa Wojewódzkiego. Jest to grodzisko wczesnośredniowieczne w Kępie Wielkiej oraz grodzisko stożkowate w Łęknie.

Następnie przedstawiono krótki rys historyczny dziejów Zaniemyśla i rozwoju przestrzennego miasta. W dalszej kolejności przedstawiono obiekty z terenu gminy znajdujące się pod ochroną. W pierwszej kolejności, w części A wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego (zarówno obiekty nieruchome jak i stanowiska archeologiczne). W części B wymieniono obiekty objęte ochroną i cenne kulturowo [w oparciu o aktualne wykazy *Wojewódzkiego Oddziału Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu*- przypis red.], z podziałem na: zespoły pałacowe, dworskie, folwarczne, zespoły parkowo-architektoniczne, zespoły sakralne, obiekty sakralne, obiekty użyteczności publicznej (szkoły, dworce), obiekty przemysłowe i magazynowe, domy, zagrody, cmentarze, parki krajobrazowe oraz inne.

W rozdziale 4 (*Uwarunkowania rozwoju gminy*), w podrozdziale 4.4, dotyczącym uwarunkowań wynikającym z wartości kulturowych stwierdzono m. in.:

Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią trwałą i istotny element struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy... Zaniemyśl jest gminą o stosunkowo bogatym środowisku kulturowym, choć grupa najcenniejszych zabytków – wpisanych do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – jest niezbyt liczna. Część obszaru gminy (północno – wschodnia i wschodnia) pod względem krajobrazowym jest mało ciekawa (brak zbiorników wodnych, małe obszary leśne). Z tego powodu warto i trzeba wyjątkowo zadbać o utrzymanie i właściwe wyeksponowanie zasobów kulturowych jakie na tym obszarze występują. Z kolei obszary przyrodniczo ciekawe mogą jeszcze zyskać na atrakcyjności dzięki obiektom zabytkowym.

W dalszej części stwierdzono, że posiadanie zasobów dziedzictwa kulturowego, daje z jednej strony szansę na uatrakcyjnienie i rozwój gminy, z drugiej strony stanowi pewną barierę w jej rozwoju. Zauważono, że konieczność ochrony zabytków stwarza szereg problemów utrudniających swobodne gospodarowanie bądź w obrębie samego zabytku, bądź w jego sąsiedztwie i tu wymieniono:

- dla właścicieli lub użytkowników obiektów objętych ochroną istnieje obowiązek uzgadniania lub opiniowania wszelkich zmian ze służbami konserwatorskimi,*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- dla Urzędu Gminy istnieje obowiązek uwzględnienia wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz konieczności dbania o miejsca pamięci narodowej.
- na obszarach ochrony archeologiczno-konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione przed otrzymaniem pozwolenia na budowę z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu -Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu, który określi niezbędny zakres badań archeologicznych obowiązujących inwestora

W dalszej części stwierdzono, że:

...na terenie gminy Zaniemyśl nie zakłada się radykalnych przekształceń funkcjonalno – przestrzennych, a rozwój wszystkich jednostek osadniczych będzie przebiegał stopniowo, przy zachowaniu obecnego zainwestowania, nie ma specjalnych zagrożeń dla zasobów dziedzictwa kulturowego. Największym zagrożeniem może być brak świadomości społeczeństwa odnośnie potrzeby ochrony tych zasobów i brak środków finansowych na utrzymanie ich na odpowiednim poziomie.

W rozdziale 5 (*Kierunki rozwoju przestrzennego gminy*), w podrozdziale 5.4, dotyczącym zasad ochrony środowiska przyrodniczego i kierunków jego kształtowania stwierdzono m.in., że w celu zabezpieczenia równowagi ekologicznej oraz zachowania najcenniejszych przyrodniczo i krajobrazowo terenów w zakresie obszarów chronionych na podstawie przepisów szczególnych, ochronie podlegają parki dworskie (objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków).

W podrozdziale 5.5 dotyczącym zasad ochrony dóbr kultury stwierdzono, że:

Podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie prawa obowiązującego w tym zakresie, ujętego generalnie w ustawie (o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 98 z 1999 r., poz. 1150).) z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568 ze zm.).

W dalszej części przedstawiono szczegółowe zasady

- Ze względu na zmiany wprowadzane w wykazie obiektów objętych ochroną

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

przez Wojewódzki Oddział Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu i Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu..., konieczne jest systematyczne korygowanie – na podstawie danych z w/w służb – wykazu zabytków...,

– Ustawa o ochronie dóbr kultury nakłada na właścicieli i użytkowników obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich zmian w zakresie funkcji, formy i detali architektonicznych, wystroju wnętrz itp., natomiast właścicieli i użytkowników cennych kulturowo obiektów objętych ochroną zobowiązuje do zasięgnięcia opinii WKZ w zakresie zmian jw.,

- Dla Zarządu Gminy Zaniemyśl istnieje obowiązek uwzględniania wytycznych konserwatorskich przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla obiektów objętych ochroną lub będących w ich sąsiedztwie, o ile zagospodarowanie to może w jakikolwiek sposób naruszyć wartość obiektów chronionych.

– Urząd winien szczególną troską otoczyć miejsca pamięci narodowej i nieczynne cmentarze poprzez: sprzątanie ich otoczenia, odnawianie tablic informacyjnych, remonty dróg dojazdowych itp., a w odniesieniu do obiektów zabytkowych, których nie jest właścicielem — wymusić (odpowiednimi przepisami prawa lokalnego i nadzorem nad ich realizacją) przynajmniej utrzymanie porządku i czystości w ich bezpośrednim sąsiedztwie.

– Sprawa finansowania remontów i utrzymania obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej wykracza poza ramy nin. „Studium...”, a jest to bezdyskusyjnie podstawa zachowania wszystkich dóbr kultury materialnej dla przyszłych pokoleń.

– W zakresie ochrony krajobrazu działania gminy sprowadzają się do przestrzegania ustaleń obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i nin. „Studium...”. Są one uzgodnione ze służbami konserwatorskimi i w związku z tym zabezpieczają tereny cenne krajobrazowo przed degradacją.

– Wojewódzki Konserwator Zabytków w Poznaniu proponuje utworzenie strefy ochrony konserwatorskiej dla Zaniemyśla. Strefa ta ma objąć zabytkowy układ urbanistyczny (wpisany do rejestru obiektów zabytków) Zaniemyśla. Proponowany przebieg strefy określa się następująco: od brzegu Jeziora Raczyńskiego wzdłuż cieku prowadzącego do Jeziora Łękno do drogi ze Śremu, wokół cmentarza

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

ewangelickiego, po tyłach działek odchodzących od ul. Poznańskiej, przez ul. Poznańską do ul. Dworcowej, za stacją kolejki dojazdowej do ul. Kochanowskiego, wzdłuż tej ulicy, do ul. Topolowej, wokół cmentarza komunalnego, wzdłuż ul. Kwiatowej przecinając ul. Raczyńskiego, wzdłuż granicy działek do brzegu Jeziora Raczyńskiego i brzegiem do cieką prowadzącego do Jeziora Łękno. Osobną, wydzieloną częścią strefy jest Wyspa Edwarda położona na Jeziorze Raczyńskim.

- (Na obszarach ochrony archeologiczno – konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych, który uzależni wydanie zgody na podjęcie prac od zapewnienia sfinansowania od inwestora nadzoru archeologicznego (na terenie stanowisk wpisanych do rejestru zabytków należy liczyć się z zakazem jakichkolwiek inwestycji.) Na obszarach ochrony archeologiczno-konserwatorskiej podjęcie jakichkolwiek inwestycji związanych z pracami ziemnymi musi być uzgodnione przed otrzymaniem pozwolenia na budowę z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu - Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Poznaniu, który określi niezbędny zakres badań archeologicznych obowiązujących inwestora.

W rozdziale 6 (Ustalenie dla poszczególnych form zagospodarowania terenu), w odniesieniu terenu zabudowy mieszkaniowej stwierdzono, że szczególnego potraktowania wymagają:

- tereny zabudowy mieszkaniowej położone w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego,
- tereny zabudowy mieszkaniowej położone w obszarach objętych ochroną archeologiczną,
- obiekty objęte ochroną konserwatorską, dla których działania określono w rozdz. 5 „Stadium...”.

W kolejnych rozdziałach zaprezentowano syntezę rozwiązań przyjętych w częściowej zmianie Studium..., ze zmianami obejmującymi teren miejscowości: Kępa Wielka (rozdział 7), Obręb Łękno- Zofiówka (rozdział 8), Śnieciska (rozdział 9), Jaszkowo i pozostała część gminy Zaniemyśl (rozdział 10), Luboniczek (rozdział 11), Luboniczek i Zwola (rozdział 12) oraz Jezioro Wielkie (rozdział 13). Dla poszczególnych obszarów miejscowości wymieniono zewidencjonowane stanowiska archeologiczne i zabytki nieruchome i przedstawiono zasady i kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego i

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Przykładowo w rozdziale 8 stwierdzono, że na obszarze objętym zmianą studium występuje stanowisko archeologiczne i zalecono aby w planie miejscowym dotyczącym tego obszaru należy wprowadzić następujące zapisy:

W obrębie zadania inwestycyjnego wymagane jest przeprowadzenie:

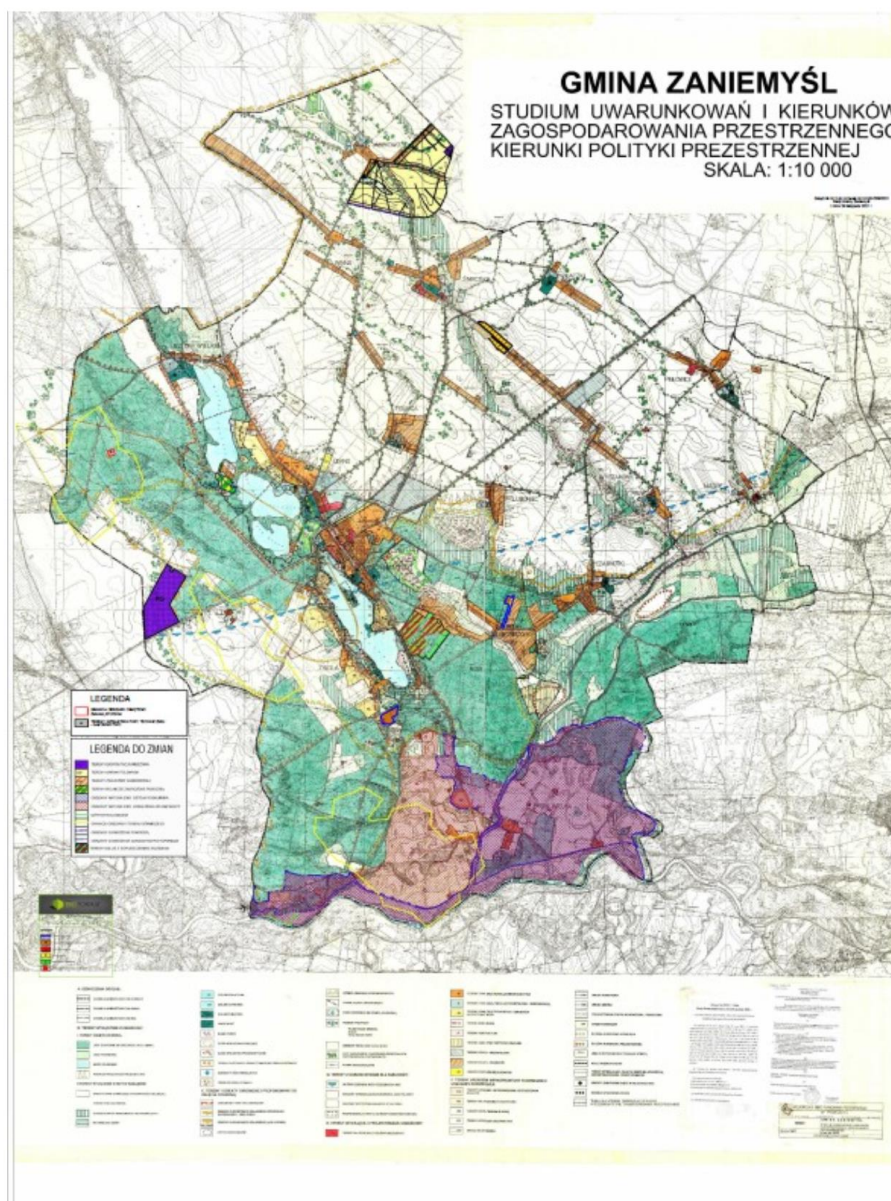
- a) rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych,*
- b) na wytypowanych stanowiskach, ratowniczych badań wykopaliskowych, wyprzedzających inwestycję,*
- c) stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowywania terenu, a w przypadku odkrycia w trakcie nadzorów nowych obiektów archeologicznych, nie ujawnionych podczas badań powierzchniowych, konieczne będzie przeprowadzenie ich badań i wykonanie dokumentacji. Ponadto wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub eksploatację złoża.*

W rozdziale 10 stwierdzono, że obszar objęty zmianą studium częściowo występuje w granicach archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego w granicach wyznaczonej na załączniku graficznym strefy ochrony, winien być ustanowiony obowiązek prowadzenia badań archeologicznych przy realizacji inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu. Pozwolenie na badania archeologiczne Inwestor winien uzyskać przed otrzymaniem pozwolenia na budowę.

W rozdziale 12 w miejscowościach Lubonieczek i Zwola wyznaczono strefy ochrony stanowisk archeologicznych, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków nr AZP 58-30/76 oraz AZP 58-30/159 , na których dopuszcza się działalność inwestycyjną i określa się wymóg prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych na terenie objętym strefą ochrony konserwatorskiej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Załącznik Nr 2 do uchwały Nr XXXIX/253/2021 RADY GMINY ZANIEMYŚL z dnia 29 listopada 2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

4.4. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie Miasta i Gminy Zaniemyśl obowiązuje obecnie 47 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (stan na 03.04.2025 r).

L.p.	Nr MPZP	Obręby	Uchwała w sprawie	Nr Uchwały Rady Gminy Zaniemyśl z dnia (Dziennik Urzędowy Województwa poznańskiego/wielkopolskiego nr. poz.)
1	I	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Zaniemyśl ul. Nowa	XXII/130/96 z 30.09.1996 r. (Nr 29, poz. 347)
2	II	JEZIORY MAŁE	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych i zabudowy letniskowej w Jeziorach Małych	XXII/129/96 z 30.09.1996 r. (Nr 29, poz. 346)
3	Ila	JEZIORY MAŁE	III zmiana www. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulicy Doliwcowej, położonej w miejscowości Jeziora Małe, obręb geodezyjny Łekno, gmina Zaniemyśl	XX/143/2016 z dnia 13 lipca 2016 r. (Nr . poz. 4580)
4	III	ŁĘKNO	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy letniskowej w Łęknie	XXVI/161/97 z 17.02.1997 r. (Nr 5, poz. 31)
5	IV	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkaniowej i działalności gospodarczej w Zaniemyślu rejon ul. Sosnowej.	XXVI/163/97 z 17.02.1997 r. (Nr 5, poz. 33)
6	V	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy mieszkalno-letniskowej w Zaniemyślu przy ul. Raczyńskiego.	XXVI/162/97 z 17.02.1997 r. (Nr 29, poz. 32)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

7	VI	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy letniskowej w Zwoli.	XXVI/160/97 z 17.02.1997 r. (Nr 5, poz. 30)
8	VIIb	JEZIORY MAŁE	II zmiana ww. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy letniskowo-mieszkaniowej Jezioro Małe, gm. Zaniemyśl.	Nr XXVI/230/2005 z 27.12.2005 r. (Nr 38, poz. 1022)
9	VIIc	JEZIORY MAŁE	III zmiana www. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulicy Doliwcowej, położonej w miejscowości Jezioro Małe, obręb geodezyjny Łekno, gmina Zaniemyśl	XX/143/2016 z dnia 13 lipca 2016 r. (Nr poz. 4580)
10	VIII	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa mieszkaniowego- jednorodzinnego i terenów rekreacyjnych w Zaniemyślu, rejon ul. Raczyńskiego	XXXV/213/98 z 27.02.1998 r. (nr 5, poz. 60)
11	VIIIa	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Zaniemyśl” – ul. św. Wawrzyńca”.	XXXIII/209/2002 z 09.09.2002 r. (Nr 120, poz. 3357)
12	IX	ZANIEMYŚL-ŁĘKNO	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru aktywizacji gospodarczej w miejscowości Zaniemyśl – Łekno.	XXXV/212/98 z 27.02.1998 r. (Nr 5, poz. 59)
13	IXa	ZANIEMYŚL-ŁĘKNO	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru aktywizacji gospodarczej w miejscowości Zaniemyśl – Łekno.	IX/75/2003 z 27.10.2003 r. (Nr 191, poz. 3550)
14	X	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy letniskowej we wsi Zwola.	IV/27/99 z 8.02.1999 r. (Nr 7, poz. 125)
15	XI	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy letniskowej – „Cukrownia” w Zwoli, gm. Zaniemyśl.	IX/64/99 z 13.09.1999 r. (Nr 73, poz. 1442)
16	XII	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania	XIII/89/2000

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

			przestrzennego obszaru „ZWOLAIII” gmina Zaniemyśl.	z 14.02.2000 r. (Nr 33, poz. 384)
17	XIII	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych „ZWOLA IV”.	XIX/119/2000 z 30.10.2000 r. (Nr 83, poz. 1104)
18	XIV	JEZIORY MAŁE	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy mieszkaniowej we wsi Jezioro Małe, gm. Zaniemyśl.	XXIX/185/2002 z 25.02.2002 r. (Nr 52, poz. 1517)
19	XV	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru rekreacyjno- letniskowego przy ul. Plażowej w Zaniemyślu.	XXXII/198/2002 Rady z 24.06.2002 r. (Nr 108, poz. 3024)
20	XVIa	ZWOLA	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „ZWOLA – V”.	XXVIII/212/2013 z 24.06.2013 r. (Nr „, poz. 4975)
21	XVII	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „ZWOLA – VI”.	XXXIII/207/2002 z 09.09.2002 r. (Nr 120, poz. 3355)
22	XVIII	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „ZWOLA – VII”.	XXXIII/208/2002 z 09.09.2002 r. (Nr 120, poz. 3356)
23	XIX	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu usług, położonego przy ul. Leśnej w Zaniemyślu.	VII/64/2003 z 23.06.2003 r. (Nr 156, poz. 2939)
24	XX	ŁĘKNO	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy mieszkaniowej w Łęknie, gm. Zaniemyśl.	IX/77/2003 z 27.10.2003 r. (Nr 191, poz. 3552)
25	XXI	LUBONICZEK	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy mieszkaniowo-letniskowej w Lubonieczku, gm. Zaniemyśl.	IX/78/2003 z 27.10.2003 r. (Nr 191, poz. 3553)
26	XXII	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy mieszkaniowo-letniskowej, obejmujący działki nr ewid. 109/3 i 109/4 w Zwoli, gm. Zaniemyśl.	IX/79/2003 z 27.10.2003 r. (Nr 109, poz. 3554)
27	XXIII	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy	IX/80/2003 z 27.10.2003 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

			mieszkaniowo-letniskowej, obejmujący działki nr ewid. 159/14, 156 w Zwoli, gm. Zaniemyśl.	(Nr 191, poz. 3555)
28	XXIV	KĘPA WIELKA, ZWOLA, ZANIEMYŚL, ŁĘKNO, JEZIORY WIELKIE.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego korytarza gazociągu wysokiego ciśnienia DN250 – odcinek w gminie Zaniemyśl, na gruntach miejscowości: Kępa Wielka, Zwola, Zaniemyśl, Łęknio i Jeziora Wielkie.	XXVI/229/05 z 27.12.2005 r. (Nr 28, poz. 706)
29	XXV	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru „Chmielniki” w Zaniemyślu.	XXII/206/2005 z 27.06.2005 r. (Nr 131, poz. 3660)
30	XXVI	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkaniowo-letniskowego w Zwoli, gm. Zaniemyśl.	XXVI/206/2009 z 19.10.2009 r. (Nr 227, poz. 4018)
31	XXVII	ZANIEMYŚL	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacyjnych przy ul. Raczyńskiego w Zaniemyślu.	XXVI/197/2009 z 19.10.2009 (Nr 228, poz. 4041)
32	XXVIII	LUBONICZEK	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej w miejscowości Lubonieczek, gm. Zaniemyśl.	XXVII/212/2009 z 30.11.2009 r. (Nr 37, poz. 930).
33	XXIX	ZOFIÓWKA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru powierzchniowej eksploatacji kruszywa w miejscowości Zofiówka, gm. Zaniemyśl. działalności gospodarczej, usługowej i handlowej/.	XXVIII/217/2009 z 28.12.2009 r. (Nr 48, poz. 1114)
34	XXX	JEZIORY MAŁE	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowo-letniskowej w Jeziorach Małych, gm. Zaniemyśl.	XXX/227/2010 z 22.02.2010 r. (Nr 101, poz. 1906)
35	XXXI	ŁĘKNO	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru zabudowy letniskowo-mieszkaniowej w Jeziorach Małych (obręb geodezyjny Łęknio, gm. Zaniemyśl.	XXXI/233/2010 z 29.03.2010 r. (Nr 116, poz. 2175)
36	XXXII	REJON ŚRODA WIELKOPOLSKA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla przeprowadzenia gazociągu wraz z infrastrukturą	XXXI/232/2010 z 29.03.2010 r. (Nr 117, poz. 2198)

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

			towarzyszącą – zagospodarowanie złóż gazu w rejonie Środy Wlkp. – w gm. Zaniemyśl.	
37	XXXIII	ŚNIECISKA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy zagrodowej i obszaru rolniczego, położonych w miejscowości Śnieciska	XXXIII/172/2012 z 28.12.2012 r. (Nr, poz. 2517)
38	XXXIV	JASZKOWO	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej i zagrodowej oraz gruntów rolnych w Jaszkanie, gm. Zaniemyśl	XXXIII/252/2014 z dnia 27.01.2014 r. (Nr, poz. 1536)
39	XXXV	DOLIWIEC LEŚNY	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w Doliwcu Leśnym, obręb geodezyjny Łękno w gm. Zaniemyśl	Nr XXXIII/254/2014 z 27.01.2014 r. (Nr, Poz. 1441)
40	XXXVI	POLESIE	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu rolniczego w Polesiu, obręb geodezyjny Łękno	XXXIII/255/2014 z 27.01.2014 r. (Nr, Poz. 1442)
41	XXXVII	ZWOLA	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Zwola III”	XXXIII/256/2014 z dnia 27.01.2014 r. (Nr., Poz. 1443)
42	XXXVIII	LUBONICZEK	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy zagrodowej, mieszkaniowej i usługowej w Lubonieczek, gm. Zaniemyśl	VI/42/2015 z dnia 25 maja 2015 r. (Nr, Poz. 3653)
43	XXXIX	ZWOLA	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części terenów położonych w obrębie geodezyjnym Zwola, gmina Zaniemyśl	XLII/291/2018 z dnia 28 maja 2018 r. (Nr, Poz. 4701)
44	XL	LUBONICZEK	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części terenów położonych w obrębie geodezyjnym Lubonieczek, gmina Zaniemyśl	XLII/290/2018 z dnia 28 maja 2018 r. (Nr, Poz. 4660)
45	XLI	JEZIORY WIELKIE	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla odwiertu Kaleje 1 w obrębie geodezyjnym Jeziory Wielkie, gmina Zaniemyśl	XXXIX/254/2021 z 29.11. 2021 r. (Nr, Poz. 9786)
46	XLII	LUBONIEC	Miejscowy plan zagospodarowania	XXXIX/255/2021

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

			przestrzennego terenów w miejscowości Luboniec, obręb geodezyjny Luboniec, gmina Zaniemyśl	z dnia 29. 11.2021 r. (Nr Poz. 9787)
47	XLIII	ŁĘKNO, ZANIEMYŚL, ZWOLA, LUBONIEC	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów w obrębach geodezyjnych Łękno, Zaniemyśl, Zwola i Luboniec, gmina Zaniemyśl	XLIV/312/2022 z dnia 30.05. 2022 r. (Nr, Poz. 4660)

W większości uchwał, przyjętych przez Radę Gminy Zaniemyśl po 2003 roku, w przepisach ogólnych lub szczegółowych znajdują się paragrafy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Poniżej przytoczono przykładowe zapisy:

Przed podjęciem wszelkich prac zmiennych należy zlecić stały nadzór archeologiczno-konserwatorski nad całością prac ziemnych wraz z ratowniczymi badaniami wykopaliskowymi w miejscu odkrycia reliktyw archeologicznych

Na prowadzenie prac przy zabytku archeologicznym należy uzyskać pozwolenie właściwych służb ochrony zabytków oraz powiadomić o terminie rozpoczęcia realizacji inwestycji (VII/64 2003).

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, ustala się obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas inwestycji związanych z zagospodarowaniem i zabudowaniem przedmiotowego terenu, a wymagających prac ziemnych. Inwestor powinien uzyskać pozwolenie na badania archeologiczne (rozdział 4 paragraf 21- plan XXVI/206/2009).

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego w obrębie zadania inwestycyjnego wymagane jest przeprowadzenie:

- a/ rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondazowych,*
- b/ na wytypowanych stanowiskach, ratowniczych badań wykopaliskowych, wyprzedzających inwestycję,*
- c/ stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu, a w przypadku odkrycia w trakcie nadzorów nowych obiektów archeologicznych, nie*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

ujawnionych podczas badań powierzchniowych, konieczne będzie przeprowadzenie ich badań i wykonanie dokumentacji.

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem z właściwymi służbami ochrony zabytków, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub eksploatację złoża (rozdział 4 paragraf 20- plan XXVIII/217/2009).

Na terenie objętym planem znajduje się strefa ochrony konserwatorskiej, w której przedmiotem są zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W granicach archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej inwestycje związane z zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu, a wymagające prac ziemnych należy prowadzić w obecności archeologa. Inwestor winien uzyskać pozwolenie służb konserwatorskich na badania archeologiczne przed otrzymaniem pozwolenia na budowę (rozdział 4 paragraf 20, 21- XXIII/172/2012).

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, ustala się obowiązek uzgadniania z właściwym organem ochrony zabytków, prac ziemnych związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w celu ustalenia obowiązującego inwestora zakresu prac archeologicznych (rozdz. 4 paragraf 19- plan VI/42/2015).

W granicach strefy ochrony konserwatorskiej zaewidencjonowanego stanowiska archeologicznego ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków (obszar AZP 58-30/159) dopuszcza się działalność inwestycyjną zgodną z funkcją określoną w planie, przy czym określa się wymóg prowadzenia badań archeologicznych w trakcie prac ziemnych na terenie strefy (rozdział 5 paragraf 16- XL/291/2018).

4.5. Uwarunkowania wynikające z uchwały Rady Miejskiej w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Zaniemyśl.

Uchwała Rady Miejskiej w Zaniemyślu Nr XI/88/2025 z dnia 24 lutego 2025 roku, ogłoszona w Dz. Urzęd. Woj. Wlkp. z dnia 6 marca 2025 roku, poz. 1985 w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków na terenie

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

gminy Zaniemyśl (wcześniejsze uchwały Rady Gminy Zaniemyśl nr XIV/106/2012 z dnia 27 lutego 2012 roku oraz nr LXI/454/2023 z 27 listopada 2023 roku utraciły moc). Uchwała reguluje szczegółowe kryteria i zasady przyznawania dotacji celowej z budżetu gminy na prace konserwatorskie restauratorskie i budowlane przy obiekcie zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja, może sięgać w uzasadnionych przypadkach 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych.

4.6. Uwarunkowania wynikające z Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Gminy Zaniemyśl.

Plan został przygotowany przez Wójta Gminy Zaniemyśl (opracowanie B. Madajczak i R. Paszek) w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz Starostwem Średzkim w marcu 2009 roku, na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25.08.2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212, poz. 2153)

W rozdziale 1 planu przedstawiono charakterystykę zasobów i rozmieszczenia zabytków oraz stopień ich spodziewanego zagrożenia, w tym

- wykaz zabytków nieruchomych
- wykaz parków, parków kulturowych i krajobrazowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych
- wykaz zabytków ruchomych.

W rozdziale 2 planu przedstawiono wnioski z analizy rozmieszczenia i zagrożenia zabytków oraz sposobów ich ochrony w zależności od zagrożeń.

W rozdziale 3 przedstawiono w formie tabelarycznej wykaz zabytków nieruchomych na terenie gminy podlegających zabezpieczeniu w razie sytuacji kryzysowych lub na wypadek konfliktu zbrojnego. Wskazano sposoby zabezpieczenia, niezbędne siły i czas na wykonanie zadań oraz potencjalne koszty. Wśród wymienionych obiektów były:

- pałac w Łęknie,
- dwory w Czarnotkach Jeziorach Wielkich, Płaczkach, Polwicy, Zaniemyślu (tzw. dom „szwajcarski” na Wyspie Edwarda),

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- kościoły w Mądrzem, Śnieciskach oraz Zaniemyślu (pw. Św. Wawrzyńca i po ewangelicki ob. rzym.- kat. pw. Niepokalanego Serca NMP,
- parki w Czarnotkach, Jeziorach Wielkich, Łęknie, Pigłowicach, Płaczkach, Polwicy, Śnieciskach, Wyszakowie oraz Zaniemyślu (na Wyspie Edwarda oraz park ogród przy probostwie).

W rozdziale 4 zaprezentowano wykaz jednostek organizacyjnych chroniących zabytki ruchome na miejscu oraz jednostek, przewidujących rozśrodkowanie lub ewakuację zabytków.

W rozdziale 5 planu przedstawiono organizację i sposób ochrony zabytków ruchomych. Wśród wymienionych obiektów były zabytki ruchome z obiektów sakralnych znajdujących się na terenie gminy Zaniemyśl oraz z dworu w Jeziorach Wielkich.

W rozdziale 6 zaprezentowano schematy obiegu informacji oraz organizacji łączności i alarmowania w zakresie ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, w tym:

- organizację łączności i alarmowania,
- telefony alarmowe i informacyjne,
- rodzaje alarmów i sygnały alarmowe

W rozdziale 7 omówiono sposoby informowania o stratach.

W rozdziale 8 zaprezentowano zestawienie prac dokumentacyjnych i zabezpieczających w razie strat i szkód w zabytkach gminy, a w tym:

- arkusz zgłoszenia strat/szkód w dobrach kultury/ w razie kradzieży lub włamania,
- zestawienie podstawowych czynności w razie wystąpienia strat i szkód w zabytkach.

W rozdziale 9 przedstawiono w formie tabelarycznej wykaz jednostek i instytucji, organizacji i rzeczoznawców przewidzianych do udzielenia zabytkom w czasie zagrożenia.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

4.7. Uwarunkowania wynikające ze sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Zaniemyśl na lata 2020-2023

Sprawozdanie jest wewnętrznym dokumentem Urzędu Gminy w Zaniemyślu, obejmującym okres obowiązywania Programu od 1 lutego 2022 roku do 31 grudnia 2023 roku. Sprawozdanie zostało parafowane przez Wójta Gminy Zaniemyśl.

W sprawozdaniu znalazły się podstawowe cele Gminnego Programu opieki nad zabytkami na lata 2020-2023, jakim jest zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Stwierdzono m. in co następuje:

- w sprawozdawanym okresie stan zaewidencjonowanych zabytków nieruchomych nie uległ zmianie.
- realizacja zadań związanych z Programem obejmuje zarówno opiekę nad obszarami obiektami stanowiącymi własność Gminy Zaniemyśl, jak i przez kształtowanie przestrzeni publicznej i ochronę dziedzictwa kulturowego na obszarze całej Gminy.
- W ramach określenia zasad współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych uaktualniono/ zmieniono uchwałę Rady Gminy w sprawie udzielania dotacji właścicielom remontującym obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków lub figurujące w gminnej ewidencji zabytków.
- W ramach zahamowania procesu degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu i zachowania uzyskano pozwolenia od WWKZ w Poznaniu pozwolenia: na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku- cmentarzu ewangelickim w Zaniemyślu; przeprowadzenie usunięcia drzewa w parku w Łęknie; prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku- Dworku Szwajcarskim na wyspie Edwarda (przedłużenie)
- Zlecono opracowanie projektów dla trzech obiektów zabytkowych (ogrodzenia zabytkowych parków w Łęknie i Śnieciskach oraz cmentarza ewangelickiego i zlokalizowanej tam kaplicy.
- Udzielono dotacji parafii rzymsko- katolickiej pw. Św. Marcina w Śnieciskach na renowację trzech obrazów (10.000 zł).
- Pozyskano środki zewnętrzne (promesy) na opiekę nad trzema obiektami sakralnymi w Mądre, Śnieciskach i Zaniemyślu- kościół pw. Św. Wawrzyńca (po 147.000 zł).

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- Wykonano nowe ogrodzenie z siatki metalowej zabytkowego parku w Śnieciskach oraz zainstalowano przyłącza elektryczne.
- Wykonano cięcia pielęgnacyjne drzewostanu w zabytkowych parkach w Śnieciskach i Łęknie
- Uzyskano wstępne promesy z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków (RPOZ) w wysokości 392.000 złotych oraz dotację ze starostwa powiatowego na kwotę 850.000 złotych na prace konserwatorskie i restauratorskie przy Dworcu Szwajcarskim na Wyspie Edwarda oraz promesę z RPOZ na kwotę 490.000 złotych na ujednolicenie ogrodzenia parku w Łęknie,
- Uzyskano pozwolenie na zabezpieczenie kaplicy na cmentarzu ewangelickim w Łęknie.

W podsumowaniu stwierdzono, że cele były realizowane w miarę możliwości finansowych, a dalsze działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego będą kontynuowane. Planowane jest również pozyskanie kolejnych dotacji na renowację obiektów należących do Gminy oraz wsparcie finansowe działań konserwatorsko-restauratorskich przy trzech obiektach sakralnych (w Zaniemyślu, Śnieciskach i Mądrem).

4.8. Uwarunkowania wynikające ze Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Zaniemyśl.

Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Zaniemyśl jest aktualizowana na bieżąco. W załączniku nr 2 do uchwały Rady Miejskiej w Zaniemyślu nr XV/128/2025 z dnia 30 czerwca 2025 r. , zostały wymienione wydatki bieżące ponoszone przez Gminę, w tym te, które bezpośrednio lub pośrednio związane są z opieką nad zabytkami. Wśród zadań (celów) wymieniono:

- Odbudowa kaplicy na zabytkowym cmentarzu ewangelickim w Zaniemyślu;
- Odbudowa ogrodzenia zabytkowego cmentarza ewangelickiego w Zaniemyślu;
- Ujednolicenie frontowego ogrodzenia zabytkowego parku w Łęknie nr w rejestrze: 1720/A; 1766/A - ETAP I;
- Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w domu szwajcarskim na Wyspie Edwarda, Jezioro Raczyńskie, Zaniemyśl, nr w rejestrze 2503/A;
- Modernizacja promu na Wyspę Edwarda w Zaniemyślu;
- Przebudowa sieci elektroenergetycznej na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- Budowa sieci monitoringu CCTV na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu;
- Budowa ulicy Wawrzyniaka w Zaniemyślu;
- Zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez rewitalizację Pl. Berwińskiego w Zaniemyślu;
- Przebudowa ul. Działkowej w Zaniemyślu;
- Przebudowa ul. Ogrodowej w Zaniemyślu;
- Przebudowa ul. Pogodnej w Lubonieczku;
- Budowa drogi w Polwicy;
- Budowa ulicy Nowej w Śnieciskach;
- Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Luboniec;
- Budowa drogi gminnej ul. Czarnecka do ul. Wrzosowej w Zaniemyślu;
- Budowa dróg – ulic Konwaliowej, Fiołkowej, Malwowej i Irysowej w Jeziorach Małych;
- Budowa i przebudowa drogi do posesji Winna 1A do Bożydar 4 – poprawa jakości i dostępnych lokalnych połączeń komunikacyjnych;
- Budowa dróg dojazdowych na osiedlu Przedwiośnie w miejscowości Łękno;
- Budowa ścieżki pieszo-rowerowej przy ul. Jaśminowej w miejscowości Lubonieczek;
- Budowa ul. Letniskowej, Szkolnej i Wakacyjnej w miejscowości Zwola;
- Budowa ul. Miodowej i Łąkowej w miejscowości Lubonieczek;
- Przebudowa drogi gminnej i przepustu w miejscowości Mądre;
- Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Jeziora Małe;
- Budowa kanalizacji sanitarnej miejscowości Lubonieczek etap I i II, gm. Zaniemyśl;
- Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowości Czarnotki;
- Budowa kanalizacji sanitarnej Jeziorskie Huby;
- Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Jaszkowo;
- Budowa przystani kajakowej w Kępie Wielkiej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami.**5.1. Wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:**

- a / uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- b/ zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- c/ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- d/ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- e/ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- f/ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5.2. Wynikające ze Strategii rozwoju gminy Zaniemyśl 2030 +.

Patrz pkt. 4.2

5.3. Uwarunkowania wynikające ze Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Zaniemyśl.

Patrz pkt. 4.8

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Wyznaczenie podstawowych kierunków działań w realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2025-2028 poprzedzone zostało analizą stopnia realizacji poprzedniego programu, obowiązującego w latach 2021-2024.

Gmina Zaniemyśl będzie nadal dążyła do stosowania szczegółowych zasad ochrony poszczególnych grup zabytków podlegających ochronie konserwatorskiej, występujących na jej terenie.

Dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków zaleca się:

1. wszelkie prace budowlane, konserwatorskie, renowacyjne i rewitalizacyjne przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi;
2. zakaz lokalizacji, wszelkich inwestycji mogących przyczynić się do pogorszenia wyglądu obiektów i zespołów budowlanych, a także osi widokowych na te obiekty i zespoły, które również mogą silnie ingerować w krajobraz kulturowy oraz których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego ze szczególnym uwzględnieniem inwestycji typu: wiatraki, stacje bazowe telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe;
3. wszelkie prace sanacyjno-porządkowe i wycinki drzew na terenach zabytkowych parków, a także wydzielenie działek i lokalizacja nowych obiektów wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków zaleca się:

- 1) nakaz zachowania bryły budynku i kształtu dachu;
- 2) w przypadku budynków z elewacjami ceglanymi lub dekoracją architektoniczną zakaz zastosowania zewnętrznego ocieplenia ścian;
- 3) odnośnie wyglądu elewacji zewnętrznych (szczególnie elewacji frontowej) nakaz zachowania lub odtworzenia na podstawie zachowanych elementów bądź ikonografii detalu architektonicznego, także układu i kształtu okien;
- 4) zachowanie historycznych pokryć dachowych (np. dachówka, papa) i wykluczenie pokryć typu blacha dachówkopodobna, blacha trapezowa, gont papowy;
- 5) odnośnie kolorystyki elewacji nakaz nawiązywania do historycznych tendencji kolorystycznych występujących na danym terenie;

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

- 6) zakaz instalowania reklam wielkoformatowych w sposób zakłócający wygląd budynku oraz osie widokowe na obiekty zabytkowe;
- 7) wszelkie prace budowlane, konserwatorsko-restauratorskie mogące zmienić wygląd zabytku ujętego w gminnej ewidencji zabytków powinny być konsultowane z wojewódzkim konserwatorem zabytków, czy nie prowadzą one do jego zniszczenia lub/i całkowitego przekształcenia.

Dla wszystkich budynków zlokalizowanych na terenie strefy historycznego układu urbanistycznego miasta Zaniemyśl ujętego w gminnej ewidencji zabytków:

Zastosowanie mają przepisy art. 39 ust. 3 Ustawy Prawo budowlane (Dz. U. 2025. 418 z 6 marca 2025 r.):

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Odnosnie inwestycji związanych z nową zabudową pośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków zaleca się:

- 1/ konieczność dostosowania nowej zabudowy do kompozycji przestrzennej w zakresie usytuowania skali i bryły, kompozycji stylistycznej fasad, geometrii dachów, wysokości gzymsów i kalenic oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej;
- 2/ utrzymanie istniejących podziałów nieruchomości;
- 3/ zachowanie historycznego układu przestrzennego w zakresie rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni;
- 4/ zachowanie proporcji wysokościowych, dotyczących szczególnie lokalizacji dominant wysokościowych mających wpływ na wygląd całego zespołu budowlanego oraz jego fragmentów, ze szczególnym uwzględnieniem osi widokowych na obiekty podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wyróżniające się charakterystycznymi cechami godnymi wyeksponowania.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

6.1. Podstawowe kierunki działań**6.1.1. Gmina ewidencja zabytków:**

a/ Do 2024 roku nie podjęto prac nad stworzeniem gminnej ewidencji zabytków (GEZ). W Programie opieki nad zabytkami na lata 2020-2023 została podana lista 300 obiektów wskazanych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do weryfikacji i ujęcia w GEZ. W piśmie WWKZ (Po-WD.5135.3702.2023) z 11 maja 2023, lista obiektów przeznaczonych do ujęcia w tworzonej GEZ dla Gminy Zaniemyśl została ograniczona do 84 obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także innych zabytków nieruchomych wskazanych przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Przeprowadzona weryfikacja w terenie ujawniła obecność się 76 obiektów zabytkowych (w tym 1 układu urbanistycznego 13 zespołów pałacowo/dworsko-folwarcznych i folwarcznych, 45 budynków, 10 parków oraz 7 cmentarzy), z czego 24 wpisanych do rejestru zabytków, dla których przygotowano karty ewidencyjne. Część z wskazanych do ujęcia obiektów nie istnieje lub uległo całkowitej degradacji. W związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego w nowotworzonej ewidencji nie znalazło się szereg dotąd wskazywanych obiektów zabytkowych, przede wszystkim szkół i domów mieszkalnych z terenu gminy. Po uzyskaniu ostatecznej opinii WWKZ dotyczącej GEZ, zostanie ona przyjęta zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Zaniemyśl.

b/ Systematyczna weryfikacja i przygotowanie listy obiektów do wykreślenia lub ujęcia w gminnej ewidencji zabytków w porozumieniu Burmistrza z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz właścicielami obiektów. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną w celu systematycznego monitorowania obiektów zabytkowych przez pracowników Urzędu Miasta i Gminy w Zaniemyślu.

6.1.2 Gminna ewidencja stanowisk archeologicznych:

a/ Gminna ewidencja zabytków archeologicznych (GEZA), sporządzona w 2013/2014 roku została pozytywnie zaopiniowana przez WWKZ w piśmie z dnia 15.07.2014 roku. Nie została jednak dotąd przyjęta zarządzeniem wójta. W

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

Programie opieki nad zabytkami gminy Zaniemyśl na lata 2020-2023, została podana lista 313 stanowisk archeologicznych z czego 283 zostało ujętych w 28 zespołów stanowisk. W oparciu o przeprowadzoną w 2025 roku kwerendę, listę tą uzupełniają 3 kolejne stanowiska ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Dlatego gmina planuje przygotowanie nowej GEZA, która po uzyskaniu pozytywnej opinii organów konserwatorskich zostanie przyjęta zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Zaniemyśl.

b/ Systematyczne uzupełnianie gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych przygotowanej w formie zbioru kart i elektronicznej.

6.1.3 Inwentaryzacja obiektów tzw. „małej architektury”:

a/ Gmina planuje przeprowadzenie inwentaryzacji obiektów tzw. „małej architektury” (krzyży, kapliczek, pomników, tablic pamiątkowych, altan, pomp...itd.). Wykonana zostanie dokumentacja fotograficzna wraz z krótkim opisem historycznym oraz ustaleniem szczegółów dotyczących lokalizacji i własności obiektów.

b/ Planowane jest przygotowanie wniosków o wpisanie najciekawszych obiektów do ewidencji GEZ lub/i rejestru zabytków.

6.1.4. Rewitalizacja obiektów zabytkowych

Gmina planuje kontynuację działań, których nie udało się zrealizować w trakcie trwania Programu na lata 2020-2023 oraz podjęcie nowych zadań w tym min.:

a/ Kontynuację prac remontowo-konserwatorskich dworu tzw. „domku szwajcarskiego”, na Wyspie Edwarda.

b/ Remont kaplicy na zabytkowym cmentarzu ewangelickim w Zaniemyślu;

c/ Odbudowę ogrodzenia zabytkowego cmentarza ewangelickiego w Zaniemyślu;

d/ Ujednolicenie frontowego ogrodzenia zabytkowego parku w Łęknie.

e/ Renowację ogrodzenia zabytkowego parku w Śnieciskach.

b/ Gmina planuje, przy najmniej raz do roku, prowadzenie systematycznych prac porządkowych, przeglądu drzew oraz wykonanie cięć pielęgnacyjnych drzewostanu w parku pałacowym w Łęknie, na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu i Śnieciskach oraz na zabytkowym cmentarzu ewangelickim w Zaniemyślu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

d/ Gmina przewiduje systematyczne (coroczne) przeglądy i niezbędne prace budowlane przy obiektach zabytkowych będących jej własnością, prowadzone ze środków własnych.

e/ Wspieranie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych nie będących własnością gminy, realizowanych w oparciu o Uchwałę Rady Miejskiej w Zaniemyślu Nr XI/88/2025 z dnia 24 lutego 2025 roku w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Zaniemyśl.

6.1.5 Ścieżki i szlaki edukacyjno- turystyczne:

a/ Gmina planuje opracowanie koncepcji szlaku (ścieżki) turystyczno-edukacyjnej na terenie Zaniemyśla i gminy, informującej o przeszłości miasta i okolicznych miejscowości, o ich zabytkach wraz z oznakowaniem najważniejszych obiektów (obiektów sakralnych, zespołów rezydencjalnych, budynków użyteczności publicznej, kamienic i domów mieszkalnych).

b/ Nawiązanie współpracy z właścicielami budynków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępnienia.

c/ Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów. W tym celu przewiduje się zacieśnienie współpracy z Wielkopolską Organizacją Turystyczną.

6.1.6 Edukacja i promocja zabytków miasta i gminy Zaniemyśl:

a/ Przygotowanie i systematyczna konserwacja tablic informacyjnych w miejscowościach na terenie gminy, zawierających najważniejsze informacje dotyczące historii miejscowości i zabytków.

b/ Systematyczne zbieranie materiałów archiwalnych (zdjęcia, mapy, pocztówki i inne teksty o znaczeniu historycznym) dotyczących zabytków miasta i gminy Zaniemyśl. Zadanie to prowadzone jest we współpracy Stowarzyszeniem Ziemia Zaniemyska.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

c/ Prezentacja historii miasta i gminy, najważniejszych obiektów zabytkowych oraz problematyki opieki nad zabytkami na łamach lokalnej prasy oraz na stronie internetowej gminy.

d/ Kontynuacja prowadzenia tematyki ochrony dóbr kultury, historii regionu i opieki nad zabytkami w ramach zajęć szkolnych na lekcjach historii i wychowawczych, we współpracy szkół z Biblioteką Publiczną Gminy Zaniemyśl, Gminnym Ośrodkiem Kultury w Zaniemyślu oraz Stowarzyszeniem Ziemia Zaniemyska.

6.1.7 Opieka nad nieczynnymi cmentarzami i miejscami pamięci narodowej.

Przewiduje się przeprowadzenie inwentaryzacji nieczynnych cmentarzy po ewangelickich i żydowskiego, a następnie podjęcie działań zmierzających do oczyszczenia ze śmieci i samosiewów oraz ogrodzenia ich terenu i oznakowania przez umieszczenie tablic informacyjnych.

6.1.8 Kontakty z właścicielami obiektów zabytkowych:

a/ Wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów w tym w oparciu o uchwałę Rady Miejskiej w Zaniemyślu o możliwości udzielenia dotacji celowej na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków.

b/ Ustalenie z właścicielami niektórych obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów publicznych.

c/ Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.

d/ Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków.

6.1.9. Nadzór (ciągły w latach 2025- 2028) nad potencjalnymi inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.

W przypadku takich inwestycji Gmina będzie ponosić koszty nadzorów i prac archeologicznych (ze środków własnych) wynikające z obowiązków inwestorskich. W

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

trakcie obowiązywania Programu i w kolejnych latach Gmina planuje w szczególności następujące inwestycje:

- Budowa pomostu na wyspę Edwarda w Zaniemyślu;
- Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w domu szwajcarskim na Wyspie Edwarda, Jezioro Raczyńskie, Zaniemyśl, nr w rejestrze 2503/A;
- Modernizacja promu na Wyspę Edwarda w Zaniemyślu;
- Przebudowa sieci elektroenergetycznej na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu;
- Budowa sieci monitoringu CCTV na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu;
- Budowa ulicy Wawrzyniaka w Zaniemyślu;
- Zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez rewitalizację Pl. Berwińskiego w Zaniemyślu;
- Przebudowa ul. Działkowej w Zaniemyślu;
- Przebudowa ul. Ogrodowej w Zaniemyślu;
- Przebudowa ul. Pogodnej w Lubonieczku;
- Budowa drogi w Polwicy;
- Budowa ulicy Nowej w Śnieciskach;
- Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Luboniec;
- Budowa drogi gminnej ul. Czarnecka do ul. Wrzosowej w Zaniemyślu;
- Budowa dróg – ulic Konwaliowej, Fiołkowej, Malwowej i Irysowej w Jeziorach Małych;
- Budowa i przebudowa drogi do posesji Winna 1A do Bożydar 4 – poprawa jakości i dostępnych lokalnych połączeń komunikacyjnych;
- Budowa dróg dojazdowych na osiedlu Przedwiośnie w miejscowości Łękno;
- Budowa ścieżki pieszo-rowerowej przy ul. Jaśminowej w miejscowości Lubonieczek;
- Budowa ul. Letniskowej, Szkolnej i Wakacyjnej w miejscowości Zwola;
- Budowa ul. Miodowej i Łąkowej w miejscowości Lubonieczek;
- Przebudowa drogi gminnej i przepustu w miejscowości Mądre;
- Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Jezioro Małe;
- Budowa kanalizacji sanitarnej miejscowości Lubonieczek etap I i II, gm. Zaniemyśl;
- Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowości Czarnotki;
- Budowa kanalizacji sanitarnej Jezioro Huby;
- Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Jaskowo;
- Budowa przystani kajakowej w Kępie Wielkiej.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

6.1.10. Zaktualizowanie Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych i coroczną aktualizację danych adresowych oraz dotyczących go przepisów.

6.2. Terminarz realizacji zadań i potencjalne źródła finansowania

Rok	Zadanie	Planowane finansowanie
2025	Dokończenie prac nad przygotowaniem Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) oraz przyjęcie jej po pozytywnym zaopiniowaniu przez WWKZ w Poznaniu zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Zaniemyśl.	Środki własne Gminy
	Prace konserwatorsko, restauratorskie i roboty budowlane przy dworze- „domku szwajcarskim” na Wyspie Edwarda.	Środki własne Gminy+ pozyskane fundusze zewnętrzne
	Budowa pomostu na Wyspę Edwarda	Środki własne Gminy+ pozyskane fundusze zewnętrzne
2026	Przygotowanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków archeologicznych (GEZA) oraz przyjęcie jej po pozytywnym zaopiniowaniu WWKZ w Poznaniu, zarządzeniem Burmistrza Miasta i Gminy Zaniemyśl.	Środki własne Gminy

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

	Podjęcie działań zmierzających do: 1/ Remontu kaplicy na cmentarzu ewangelickim w Zaniemyślu; 2/ Odbudowy zabytkowego ogrodzenia na cmentarzu ewangelickim w Zaniemyślu; 3/ Ujednolicenie frontowego ogrodzenia zabytkowego parku w Łęknie; Warunkowane pozyskaniem środków zewnętrznych	Środki własne Gminy+ pozyskane fundusze zewnętrzne
2027	Przygotowanie ewidencji obiektów tzw. „małej architektury” na terenie gminy (krzyże, kapliczki, pomniki, tablice pamiątkowe, altany, pompy...).	Środki własne Gminy
	Opracowanie koncepcji szlaku turystyczno-edukacyjnego na terenie Zaniemyśla i gminy.	Środki własne Gminy
2028	Realizacja szlaku turystyczno-edukacyjnego (ścieżki) po terenie Zaniemyśla i gminy informującego o jej przeszłości i zabytkach. Przygotowanie tablic informacyjnych w miejscowościach na terenie gminy, zawierających plany orientacyjne oraz najważniejsze informacje dotyczące historii miejscowości i zabytków.	Środki własne Gminy+ do pozyskania fundusze zewnętrzne
2025-2028	<u>Zadania realizowane cyklicznie (w latach 2025-2028):</u> 1/Systematyczny monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków Archeologicznych. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną i przekazywanie ich kopi sołectwom. 2/Systematyczne wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów – corocznie przyznanie dotacji celowej zgodnie z uchwałą	Środki własne Gminy+ do pozyskania fundusze zewnętrzne

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

	Rady Miejskiej; 3/Doraźne prace remontowo-zabezpieczające obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach Gminy Zaniemyśl, ujętych w gminnej ewidencji zabytków; 4/Systematyczna konserwacja tablic informacyjnych w miejscowościach na terenie gminy, zawierających plany orientacyjne oraz najważniejsze informacje dotyczące historii miejscowości i zabytków. 5/Systematyczne zbieranie materiałów archiwalnych (zdjęcia, mapy, pocztówki i inne teksty o znaczeniu historycznym) dotyczących zabytków miasta i gminy Zaniemyśl. 6/ Zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez rewitalizację Pl. Berwińskiego w Zaniemyślu (2014-2031). 7/Ciągły nadzór nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez Gminę, stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych. 8/Aktualizacja danych do Gminnego Planu Ochrony Zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. 9/Przynajmniej raz do roku prace porządkowe i pielęgnacyjne w parku dworskim w Łęknie, Śnieciskach i na Wyspie Edwarda w Zaniemyślu. 10/Działania porządkowo inwentaryzacyjne na zabytkowych cmentarzach z terenu Gminy.	
--	---	--

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

1/ Nawiązanie współpracy z zarządcami obszarów leśnych znajdujących się na obszarze gminy Zaniemyśl, właścicielami obiektów zabytkowych oraz z instytucjami wprowadzającymi oznakowania obiektów na drogach w celu realizacji założeń gminnego programu opieki nad zabytkami.

2/ Koordynacją prac realizujących poszczególne zadania wynikające z założeń Gminnego Programu opieki nad Zabytkami, będzie zajmował się Referat Gospodarki Nieruchomościami i Rolnictwa Urzędu Miasta i Gminy Zaniemyśl.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Proces osiągania celów Programu opieki nad zabytkami będzie monitorowany, poprzez analizę stopnia ich realizacji.

Będzie ona obejmowała:

- bieżący monitoring (raz na 2 lata) gminnej ewidencji zabytków, gminnej ewidencji zabytków archeologicznych, uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych
- ocenę realizacji programu wdrażania trasy turystyczno-edukacyjnej na terenie miasta i gminy,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów, w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza Miasta i Gminy w Zaniemyślu po upływie 2 lat funkcjonowania Programu i zakończona sprawozdaniem Burmistrza przedkładanym Radzie Miejskiej. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ZANIEMYŚL NA LATA 2025-2028

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i posiadaczach zabytków.

Wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są zewnętrzne źródła dofinansowania udzielane m.in. przez:

1. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (www.mkidn.gov.pl) w ramach swoich uprawnień tworzy programy wspierające między innymi prace służące ochronie zabytków.
2. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (wosoz.bip-i.pl/public) – dotacje przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków.
3. Samorząd Województwa Wielkopolskiego (www.bip.umww.pl) – budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych m. in. jednostek sektora finansów publicznych.
4. Fundusz Kościelny (www.mswia.gov.pl) – dotacje udzielane wyłącznie na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających obiektów. Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących, wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz.
5. Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej.